
**Níunda skýrsla Íslands um framkvæmd
Samnings um afnám allrar mismununar
gagnvart konum í samræmi við 18. gr.
samningsins**

I. Inngangur

1. Í samræmi við 18. grein Samnings um afnám allrar mismununar gagnvart konum (hér eftir Kvennasamningurinn eða samningurinn) hafa íslensk stjórnvöld tekið saman níundu skýrslu sína um framkvæmd samningsins og valfrjálsrar bókunar við hann. Við gerð skýrslunnar var tekið mið af leiðbeiningum Kvennanefndar Sameinuðu þjóðanna (hér eftir kvennanefndin eða nefndin) frá árinu 2019 (CEDAW/C/74/3) og viðeigandi köflum samhæfðra leiðbeininga mannréttindanefnda Sameinuðu þjóðanna frá árinu 2009 (HRI/GEN/2/Rev.6).
2. Skrifstofa jafnréttismála í forsætisráðuneytinu hafði umsjón með skrifum skýrslunnar en fékk aðstoð við skrif einstakra kafla frá jafnréttisfulltrúum Stjórnarráðsins og sérfræðingum annarra ráðuneyta. Þá naut skrifstofan liðsinnis stýrihóps Stjórnarráðsins um mannréttindi. Í apríl 2021 var fyrirhuguð skýrslugerð kynnt í samráðsgátt stjórnvalda þar sem gafst tækifæri á að koma á framfæri ábendingum og tillögum um atriði sem leggja þyrfti áherslu á í skýrslunni. Umsagnir bárust frá Kvenréttindafélagi Íslands, Mannréttindaskrifstofu Íslands, Reykjavíkurborg og Þroskahjálp. Í þeim var einkum minnt á einstök tilmæli í síðustu lokaathugasemdum nefndarinnar, t.a.m. varðandi ofbeldisbrot gegn fötluðum konum, staðsetningu og fjárframlög til Jafnréttisstofu, kynjafræðikennslu á öllum skólastigum og bil milli fæðingarorlofs og leikskóla. Þá var nefnt að kynna þyrfti fjölþætta mismunun betur, áhrif hennar á líf fólks og hanna tæki og tól til að hjálpa aðilum ábyrgum fyrir stefnumótun og þjónustu við að leita leiða til að koma í veg fyrir hana. Í lok ágúst 2021 voru drög að skýrslunni birt í samráðsgátt stjórnvalda og óskað eftir umsögnum og ábendingum um efni skýrslunnar. Ein umsögn barst en þeim aðila var leiðbeint um að efni hennar ætti fremur heima í skuggaskýrslu frjálsra félagasamtaka til kvennanefndarinnar. Í framhaldinu var haldinn samráðsfundur með fulltrúum frjálsra félagasamtaka og aðila vinnumarkaðarins þann 10. september þar sem farið var yfir undirbúning skýrslunnar og ferli fyrirtöku nefndarinnar auk þess sem framkvæmdastjóri Mannréttindaskrifstofu Íslands hélt erindi um skil skuggaskýrslna til nefndarinnar. Á fundinn mættu tíu fulltrúar frá níu frjálsum félagasamtökum og fjórir fulltrúar aðila vinnumarkaðarins. Engar efnislegar athugasemdir voru gerðar við skýrsluna á fundinum en stjórnvöldum hrósað fyrir gagnsætt verklag og gagnlegan fund.
3. Í skýrslunni er leitast við að gefa mynd af framkvæmd samningsins frá skilum síðustu skýrslu, 30. júlí 2014, til 1. september 2021. Í upphafi er fjallað um almennar ráðstafanir íslenskra stjórnvalda í jafnréttismálum frá skilum síðustu skýrslu. Þá er innleiðingu tilmæla í síðustu lokaathugasemdum nefndarinnar, frá 10. mars 2016 (CEDAW/C/ISL/CO/7-8), lýst í samræmi við 6. mgr. þeirra. Að síðustu er öðrum ráðstöfunum gerð skil við hvert og eitt ákvæði samningsins.

II. Almennar ráðstafanir við innleiðingu samningsins

A. Samhæfing

4. Frá skilum síðustu skýrslu hefur málaflokkurinn jafnréttismál verið eflur innan Stjórnarráðsins og umgjörð hans tekið breytingum.
5. Í lok árs 2017 var skipuð ráðherranefnd um jafnréttismál sem ætlað er að samhæfa störf ráðherra og ríkisstjórnarinnar á sviði jafnréttismála og fylgja eftir þeim áherslum sem fram koma í stjórnarsáttmála

og varða jafnréttismál í víðum skilningi. Í henni eiga sex ráðherrar ríkisstjórnarinnar fast sæti en aðrir ráðherrar taka sæti eftir þörfum.

6. Í ársbyrjun 2019 var málaflokkurinn jafnréttismál fluttur í forsætisráðuneytið og stofnuð sérstök skrifstofa jafnréttismála. Skrifstofunni er ætlað samhæfingarhlutverk innan Stjórnarráðsins auk þess að stýra stefnumótun á sviði jafnréttismála. Þá er henni falið fyrirvar fyrir hönd forsætisráðuneytisins á sviði jafnréttismála gagnvart einstaklingum, hagsmunaaðilum og félagasamtökum, almenn upplýsingagjöf til Alþingis og nefnda þess, auk þess að sinna ýmiss konar alþjóðastarfi. Hún fer með mál er varða jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna, jafna meðferð óháð kynþætti og þjóðernisuppruna, jafna meðferð á vinnumarkaði, kynrænt sjálfræði, Jafnréttisstofu, kærunefnd jafnréttismála og Jafnréttissjóð Íslands. Á skrifstofunni starfa fjórir sérfræðingar og skrifstofustjóri í fullu starfi.

B. Innleiðing sammingsins

7. Innleiðing sammingsins frá skilum síðustu skýrslu hefur falist í lagabreytingum, framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum og öðrum áætlunum stjórnvalda sem og samstarfssamningum og styrkjum til frjálsra félagasamtaka sem vinna að mannréttindum og réttindum kvenna.
8. Helstu lagabreytingar til innleiðingar sammingsins voru gerðar í kjölfar heildarendurskoðunar laga nr. 10/2008 um jafna stöðu og jafnan rétt kvenna og karla sem fór fram í víðtæku samráði við aðila á vinnumarkaði og hagsmunasamtök. Afraksturinn varð tvö lagafrumvörp sem lögð voru fram samhliða á Alþingi haustið 2020 og tóku gildi í ársbyrjun 2021, lög nr. 150/2020 um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna og lög nr. 151/2020 um stjórnarsýslu jafnréttislaga. Um helstu nýmæli laganna verður fjallað á viðeigandi stöðum í skýrslunni.
9. Framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum er ætlað að skilgreina stefnu stjórnvalda á hverjum tíma og lýsa verkefnum sem ýmist er ætlað að varpa ljósi á stöðu kynjanna eða fela í sér beinar aðgerðir í þágu kynjajafnréttis. Við gerð hennar er höfð hliðsjón af Pekingáætluninni og heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna, í samræmi við mgr. 51 og 52 í síðustu lokaathugasemdom nefndarinnar (CEDAW/C/ISL/CO/7-8). Frá skilum síðustu skýrslu hafa tvær framkvæmdaáætlanir í jafnréttismálum verið samþykktar, annars vegar fyrir árin 2016–2019 og hins vegar fyrir árin 2020–2023. Aðgerðum þessara áætlana og árangri þeirra verður lýst á viðeigandi stöðum í skýrslunni en geta má þess að áætlun tímabilsins 2020–2023 hefur verið sett upp í sérstakt mælaborð á heimasíðu Stjórnarráðsins til að auðvelda eftirfylgni aðgerða.
10. Íslensk stjórnvöld hafa lagt sérstaka áherslu á að vinna gegn kynbundnu ofbeldi frá skilum síðustu skýrslu. Áætlun fyrir árin 2019–2022 um aðgerðir gegn ofbeldi og afleiðingum þess var samþykkt á Alþingi sumarið 2019 og þingsályktun um forvarnir meðal barna og ungmenna gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og áreitni, ásamt fullfjármagnaðri áætlun um aðgerðir fyrir árin 2021–2025, samþykkt sumarið 2020. Aðgerðum áætlana og árangri þeirra verður lýst á viðeigandi stöðum í skýrslunni en geta má þess að mælaborð um framfylgd forvarnaáætlunar er í vinnslu og mun birtast á heimasíðu Stjórnarráðsins.

C. Fjárveitingar

11. Í samræmi við aukið umfang málaflokksins jafnréttismál frá skilum síðustu skýrslu hafa fjárveitingar til hans aukist. Samkvæmt upplýsingum forsætisráðuneytisins hefur meðaltalsaukning á undanförmum fimm árum verið um 11,4% milli ára. Í þeirri tölu er hvorki kostnaður vegna reksturs sérstakrar skrifstofu

jafnréttismála né laun sérfræðinga innan allra ráðuneyta sem vinna að verkefnum framkvæmdaáætlunar í jafnréttismálum.

D. Heimsmarkmiðin

12. Ísland tók virkan þátt í samningaviðræðum um heimsmarkmiðin á vettvangi Sameinuðu þjóðanna á árunum 2012–2015. Fyrstu markvissu skref stjórnvalda hérlendis voru að setja á laggimar verkefnastjórn með fulltrúum allra ráðuneyta, Sambands íslenskra sveitarfélaga, Alþingis og Hagstofu Íslands, auk áheyrnarfulltrúa frá ungmennaráði heimsmarkmiðanna og Félagi Sameinuðu þjóðanna. Konur eru í meirihluta verkefnastjórnarinnar, 67%, og báðir áheyrnafulltrúar konur. Verkefnastjórnin skilaði af sér skýrslu árið 2018 þar sem staða heimsmarkmiðanna á innlendum og erlendum vettvangi var kortlögð og jafnframt lögð fram 65 forgangsmarkmið til að vísa stjórnvöldum veginn í innleiðingu markmiða næstu ára, þar af fjögur í beinum tengslum við kynjajafnrétti og tvö sem stuðla að kynjajafnrétti.
13. Heimsmarkmiðin hafa verið tengd við fjölmargar stefnur og áætlanir stjórnvalda sem og fjármálaáætlun svo færi gefst til að kortleggja með hvaða hætti unnið er að innleiðingu tiltekinna heimsmarkmiða og áætla hve mikið fjármagn er lagt til hennar hverju sinni. Stefnt er að því að búa til rafræna lausn fyrir stefnumótun fjármálaáætlunar og tengingu hennar við heimsmarkmiðin. Slíkur gagnagrunnur mun veita góða yfirsýn yfir markmiðin og þar með auka samræmingu milli stefna og áætlana ólíkra málefnasviða.
14. Frá upphafi hefur Ísland lagt mikla áherslu á jafnréttismál innan heimsmarkmiðanna. Í íslenski utanríkisstefnu er lögð áhersla á jafnréttismál og valdeflingu kvenna sem endurspeglast bæði í alþjóðlegri þróunarsamvinnu og í málsvarastarfi á alþjóðavettvangi. Virðing fyrir réttindum kvenna og bann við mismunun á grundvelli kyns er grunnstefið í málflutningi stjórnvalda á alþjóðavettvangi.

E. Alþjóðlegar skuldbindingar

15. Frá skilum síðustu skýrslu hafa íslensk stjórnvöld fullgilt samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, samning Evrópuráðsins um forvarnir og baráttu gegn ofbeldi á konum og ofbeldi í nánun samböndum (hér eftir Ístanbúl-samningurinn), samning Evrópuráðsins um varnir gegn kynferðislegri misneytingu og kynferðislegu ofbeldi á börnum (Lanzarote-samningurinn) sem og valfrjálsa bókun við samning Sameinuðu þjóðanna gegn pyndingum og annarri grimmilegri, ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu.

F. Ráðstafanir á tímum COVID-19

16. Í COVID-19-faraldrinum lögðu íslensk stjórnvöld áherslu á að gæta að jafnrétti kynjanna. Fjármála- og efnahagsráðuneytið birti reglulega upplýsingar um áhrif aðgerða á stöðu kynjanna í samstarfi við skrifstofu jafnréttismála í forsætisráðuneytinu og greindi frá þeim aðgerðum sem sérstaklega var ætlað að stuðla að jafnrétti kynjanna. Þá var reglulega unnin kynjagreining á áhrifum reglugerða sem settar voru til að sporna við útbreiðslu faraldursins.
17. Ein mikilvægasta aðgerð stjórnvalda gegn ofbeldi fólst í því að lágmarka samfélagsleg áhrif sóttvarnaaðgerða með því að halda leik- og grunnskólum opnum og grípa ekki til útgöngubanns. Stuðningsúrræði fyrir þolendur ofbeldis lokuðu ekki heldur aðlöguðu starfsemi sína að sóttvarnareglum. Sérstakt aðgerðateymi gegn ofbeldi var skipað í þeim tilgangi að stýra og samræma vinnu við útfærslu aðgerða gegn ofbeldi á tímum COVID-19. Alls 215 milljónum króna var veitt til aðgerða sem sneru einkum að almennri vitundarvakningu um ofbeldi gegn börnum og heimilisofbeldi, eflingu þjónustu og stuðningsúrræða við þolendur ofbeldis og stuðningi við þróun og framkvæmd annarra verkefna á þessu

sviði. Stígamót, ráðgjafar- og fræðslumiðstöð sem vinnur gegn kynferðisofbeldi, voru styrkt um tuttugu milljónir til að bregðast við auknu álagi í þjónustu og draga þar með úr biðtíma. Samtök um kvennaathvarf voru jafnframt styrkt um hundrað milljónir króna til að bæta húsakost athvarfsins svo þjónusta þess verði aðgengileg öllum konum sem og til að styðja við framkvæmdir við byggingu nýs aðgengilegs áfangaheimilis sem opnar haustið 2021 fyrir konur og börn sem hafa dvalið í athvarfinu og eru tilbúin að hefja nýtt líf á nýjum stað.

18. Einum milljarði króna varið í eingreiðslu til starfsfólks sjúkrahúsa- og heilbrigðisstofnana, sem að meirihluta eru konur í láglaunastörfum, til þess að umbuna því og stemma stigu við auknu álagi vegna faraldursins. Öðrum aðgerðum og styrkveitingum verður lýst á viðeigandi stöðum í skýrslunni.

III. Innleiðing síðustu tilmæla nefndarinnar

Málgreinar 8 (a), (b) og (c)

19. Dómsmálaráðuneytið hefur sett upp sérstakt vefsvæði um mannréttindi þar sem fjallað er um þá mannréttindasamninga sem Ísland á aðild að, þ.m.t. Kvennasamninginn. Þar má finna samninginn á íslensku sem og upplýsingar um kæruleið einstaklinga og hópa til nefndarinnar samkvæmt valfrjálstri bókun við samninginn. Enn fremur skýrslur Íslands og lokaathugasemdir nefndarinnar á ensku. Stefnt er að því að birta skýrslu þessa bæði á íslensku og ensku auk þess að þýða lokaathugasemdir nefndarinnar á íslensku þegar þær berast. Þær verða jafnframt birtar á vefsíðu forsætisráðuneytis sem er það ráðuneyti sem fer með jafnréttismál.
20. Samningurinn er hluti af almennu námsefni um þjóðréttarlegar skuldbindingar íslenska ríkisins í lögfræði, lögreglufræði og endurmenntun lögregluþjóna. Dómstólasýslan, sjálfstæð stjórnvísustofnun stofnuð árið 2018, annast þjálfun og fræðslu dómara og annarra starfsmanna dómstóla, þ. á m. á sviði mannréttinda. Stofnunin hefur hingað til ekki haldið sérstakt námskeið um Kvennasamninginn fyrir dómara en m.a. er fyrirhugað námskeiðshald um mansal, heimilisofbeldi og trúverðugleika framburðar í kynferðisbrotamálum síðar á árinu 2021, í samstarfi við lögreglu og saksóknara.
21. Kvenréttindafélag Íslands hefur birt grunnnámskeið í kvenréttindum á netinu sem byggir á Kvennasamningnum og Pekingsáttmálanum, ætlað til kennslu á framhaldsskólastigi. Námsefnið er öllum aðgengilegt, auk þess sem því fylgja kennsluleiðbeiningar.

Málgrein 10

22. Mismununartilskipanir ESB, 2000/78/EU og 2000/43/EU, voru innleiddar í íslenskan rétt með lögum nr. 85/2018, um jafna meðferð óháð kynþætti og þjóðernisuppruna, og lögum nr. 86/2018, um jafna meðferð á vinnumarkaði. Samkvæmt bráðabirgðaákvæði laga nr. 85/2018 skal ráðherra, innan árs frá gildistöku laganna, leggja fram frumvarp til breytinga á lögnum þar sem þær mismununarbreytur sem taldar eru í lögum nr. 86/2018 njóti einnig verndar á öðrum sviðum samfélagsins en vinnumarkaðar. Frumvarp þess efnis hefur verið samþykkt í ríkisstjórn en hefur ekki verið lagt fram á Alþingi.
23. Íslensk stjórnvöld hafa leitast við að innleiða samninginn með ýmiss konar lagasetningu og aðgerðum þar sem hefð hefur skapast fyrir því að aðlaga landsrétt að mannréttindasamningum frekar en að lögfesta þá í heild sinni.

Málgrein 12 (a)

24. Samþætting kynja- og jafnréttissjónarmiða hefur verið aðgerð í framkvæmdaáætlunum í jafnréttismálum bæði fyrir árin 2016–2019 og 2020–2023 og samtals átta milljónum króna varið í verkefnið auk launa sérfræðings á tímabilinu. Með þeirri fyrri var skipuð verkefnisstjórn og með þeirri seinni varð verkefnið samstarfsverkefni verkefnisstjórnarinnar, jafnréttisfulltrúa ráðuneyta og verkefnisstjórnar um kynjaða hagstjórn og fjárlagagerð. Sérstök verkfærakista kynja- og jafnréttissamþættingar hefur verið útbúin og birt á vef Stjórnarráðsins og haldin hafa verið námskeið um mat á jafnréttisáhrifum á vegum Stjórnarráðsskólans.
25. Hvert ráðuneyti ber ábyrgð á að kynja- og jafnréttissjónarmið séu samþætt við stefnumótun og ákvarðanatöku og er gert ráð fyrir því í ýmsum miðlægum ferlum. Þannig er umfjöllun um kynja- og jafnréttismál hluti af sniðmátum sem notuð eru í tengslum við mótun stefnu og fjármálaáætlunar. Auk þess ber ráðuneytum við lagasmíði að taka tillit til og gera grein fyrir áhrifum lagafrumvarps á kynin í hverju skrefi lagasetningar. Forsætisráðuneyti og fjármála- og efnahagsráðuneyti fylgja því eftir. Jafnframt ber ráðuneytum að gera grein fyrir áhrifum fjárlagatillagna á jafnrétti og er tekið mið af niðurstöðum matsins við mótun fjárlagafrumvarps. Þá skal jafnréttismat fylgja málum sem kynnt eru í ríkisstjórn en gert er ráð fyrir að forsætisráðuneyti birti opinberlega yfirlit um hvernig því er fylgt eftir. Um er að ræða nýtt verklag sem innleitt verður á síðari hluta ársins 2021.

Málgrein 12 (b)

26. Jafnréttisstofa er staðsett á Akureyri. Frá skilum síðustu skýrslu hafa fjárveitingar til Jafnréttisstofu hækkað um tæp 70%, að meðaltali um 10% milli ára, og stöðugildum verið fjölgað um 1,7 – úr 7,1 í 8,8.

Málgrein 12 (c)

27. Frá innleiðingu kynjaðrar fjárlagagerðar hefur mikil þekking skapast innan stjórnarsýslunnar á aðferðum kynjaðrar fjárlagagerðar sem og kynjaáhrifum einstakra málefnasviða og málaflokka. Kynjuð fjárlagagerð er þannig orðin kerfisbundinn hluti af hefðbundnum störfum stjórnarsýslunnar sem stuðlar að aukinni umræðu og ákvarðanatöku um útgjöld og tekjuöflun ríkisins út frá kynja- og jafnréttissjónarmiðum.
28. Árið 2018 var samþykkt í ríkisstjórn fimm ára áætlun um kynjaða fjárlagagerð 2019–2023 með það meginmarkmið að samþætta kynja- og jafnréttissjónarmið við mótun fjármálaáætlunar og frumvarps til fjárlaga. Lögð er áhersla á að vinna með þau kynjaáhrif sem þegar hefur verið varpað ljósi á og dýpka samhliða greiningar til þess að ná fram gleggri mynd af stöðu mála innan málefnasviða og málaflokka ríkisins. Til að vinna að meginmarkmiði áætlunarinnar er m.a. lögð áhersla á kyngreind tölfræðigögn, greiningu á málefnasviðum og málaflokkum, samstarf, kynningu og fræðslu. Verkefnisstjórn um kynjaða hagstjórn og fjárlagagerð fylgir áætluninni eftir undir forystu fjármála- og efnahagsráðuneytisins.
29. Árið 2018 var í fyrsta skipti framkvæmt jafnréttismat fyrir langflest málefnasvið Stjórnarráðsins. Útdráttur úr því var birtur í fyrstu grunnskýrslu kynjaðrar fjárlagagerðar sem kom út í mars 2019 og sýnir stöðu jafnréttismála á langflestum málefnasviðum í fjármálaáætlun. Í stöðuskýrslu verkefnisins sem gefin var út í mars 2021 var öll vinnan að jafnréttismatinu uppfærð og dýpkuð auk þess sem meira var fjallað um áskoranir á sviði jafnréttismála í einstaka málaflokkum. Einnig hefur verið opnað sérstakt mælaborð um framvindu verkefna áætlunarinnar á heimasíðu Stjórnarráðsins. Þar kemur fram að í júlí 2021 var sjö verkefnum lokið, sjö voru í vinnslu og fjögur ekki hafin.

Málsgrein 14

30. Sérstakri sjálfstæðri innlendri mannréttindastofnun sem uppfyllir Parísarviðmið Sameinuðu þjóðanna hefur ekki verið komið á fót á Íslandi en Mannréttindaskrifstofa Íslands hefur að nokkru leyti gegnt því hlutverki. Hún vinnur að framgangi mannréttinda með því að stuðla að rannsóknum, fræðslu og umræðu um mannréttindamál og hefur eftirlit með stöðu mannréttinda á Íslandi. Undir lok ársins 2019 var fjárframlag dómsmálaráðuneytisins til skrifstofunnar tvöfaldað í þeim tilgangi að skapa rekstri hennar styrkari grundvöll og gera henni kleift að sinna hlutverki sínu betur.
31. Vinna við gerð frumvarps um stofnun sjálfstæðrar innlestrar mannréttindastofnunar hófst árið 2018 en ekki var gert ráð fyrir stofnuninni í fjármálaáætlun fyrir árin 2021–2025 og því ekki unnið áfram með áformin. Vorið 2021 skipaði dómsmálaráðherra starfshóp sem átti að leita leiða til að koma á fót sjálfstæðri innlendri mannréttindastofnun innan heildarútgjaldaramma ríkissjóðs þar sem gildandi fjármálaáætlun gerir ekki ráð fyrir fjármagni. Starfshópurinn á að gera tillögur um lagalega stöðu mannréttindastofnunarinnar, tillögur að verkefnum sem gætu færst til hennar, t.d. frá öðrum stofnunum sem sinna mannréttindaeftirliti eða ráðuneytum, og eftir atvikum tillögur um tilfærslu á starfsfólki og fjármagni.

Málsgrein 16 (a)

32. Með lögum nr. 150/2020 var ákvæði um skyldu opinberra aðila til að greina á milli kynja við tölfraeðivinnslu styrkt og nær nú til allrar tölfraeðivinnslu enda er slík vinnsla forsenda þess að stjórnvöld geti unnið að samþættingu kynja- og jafnréttissjónarmiða við alla stefnumótun og áætlanagerð. Áður náði skyldan til opinberrar hagskýrslugerðar um einstaklinga og söfnunar gagna með viðtals- og skoðanakönnunum, úrvinnslu þeirra og birtingar.
33. Í samræmi við áætlun um kynjaða fjárlagagerð 2019–2023 og aðgerð framkvæmdaáætlunar í jafnréttismálum 2020–2023, um samþættingu kynja- og jafnréttissjónarmiða, var settur á fót starfshópur í júní 2020 um söfnun, notkun og birtingu kyngreindra tölfraeðigagna. Markmið starfshópsins er að bæta yfirsýn yfir kyngreind tölfraeðigögn og stuðla að því að söfnun og notkun á kyngreindum tölfraeðigögnum hjá opinberum aðilum fari fram með sambærilegum hætti. Þá er hópnum falið að vinna handbók eða annars konar leiðbeinandi efni um kyngreind tölfraeðigögn. Verkefni hópsins skal lokið eigi síðar en á árinu 2023.
34. Að öðru leyti vísast til umfjöllunar í kafla II.B. um framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum.

Málsgrein 16 (b)

35. Lög nr. 150/2020, um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna, eru kynhlutlaus og óbreytt frá eldri lögum nr. 10/2008, um jafna stöðu og jafnan rétt kvenna og karla.

Málsgrein 18

36. Sjá umfjöllun undir málsgrein 28 (b) um frekari aðgerðir gegn kynbundnu náms- og starfsvali og málsgrein 28 (c) um aðgerðir innan háskólasamfélagsins.
37. Menntamálastofnun heldur úti upplýsingavef um nám, störf, raunfærnimat og ráðgjöf, sem hefur það að markmiði að brjóta upp kynbundið náms- og starfsval. Náms- og starfsráðgjöf er ætlað að auðvelda fólki að ákveða stefnu í námi eða starfi út frá eigin áhuga og styrkleikum.
38. Jafnréttisstofa tók þátt í verkefninu „Break Free from Gender Stereotypes“ á árunum 2017–2019 með samstarfsaðilum í Litháen, styrkt af áætlun Evrópusambandsins um réttindi, jafnrétti og borgararétt og

leitt af skrifstofu framkvæmdastjóra jafnréttismála í Eistlandi. Markmið verkefnisins var að brjóta upp hefðbundnar staðalímyndir kynjanna og kynbundið náms- og starfsval en á vegum þess voru framleiddir tíu leiknir sjónvarpsþættir ætlaðir ungu fólki – „Hvers vegna ekki?!“ – sem taka á kynjuðum staðalímyndum og mismunun á kómískan hátt. Samhliða þáttunum voru gefnar út tíu stuttmyndir þar sem atriði í þáttunum enda á annan hátt í því augnamiði að gefa áhorfendum tækifæri til að sjá hvernig aðstæður hefðu getað verið öðruvísi og skapa þannig grundvöll til umræðna um staðalímyndir kynjanna. Jafnframt voru gefnar út handbækur fyrir bæði kennara og náms- og starfsráðgjafa til þess að nýta sjónvarpsþættina og stuttmyndirnar til kennslu. Þættirnir, sem voru leiknir á eistnesku, eru aðgengilegir á Youtube og heimasíðu Jafnréttisstofu með íslenskum texta. Jafnframt voru hlaðvarpsþættirnir „Allskyns“ framleiddir á vegum verkefnisins í samstarfi við RÚV núll þar sem allskyns störf voru skoðuð, hvers kyns þau væru og hvort kyn skipti þar einhverju máli. Sjö þættir voru sendir út á íslensku á RÚV núll árið 2019 um tónlistarbransann, íþróttir, skólakerfið, réttarvörslukerfið, fjölmiðla, viðskiptalífið og iðngreinar. Í dag eru þættirnir aðgengilegir á Spotify.

Málgrein 20 (a)

39. Istanbúl-samningurinn hefur verið fullgiltur. Nú þegar hafa verið gerðar ýmsar breytingar á íslenskri löggjöf sem vikið verður að á viðeigandi stöðum í skýrslunni. Þá hefur íslensk löggjöf verið kortlögð með hliðsjón af Istanbúl-samningnum og þau atriði sem fjalla ætti um í landsáætlun Íslands verið greind. Ákveðið hefur verið að skipa stýrihóp dómsmálaráðuneytis, forsætisráðuneytis og fleiri ráðuneyta til að fylgja eftir fullgildingu samningsins.

Málgrein 20 (b)

40. Árin 2013 og 2014 voru birtar niðurstöður tveggja rannsókna, sem unnar voru af EDDU – öndvegissetri í samstarfi við innanríkisráðuneytið, þar sem orsakir hárrar sýknutíðni í kynferðisbrotamálum voru m.a. greindar. Aðgerðaáætlun í kynferðisbrotamálum fyrir árin 2018–2022 var unnin út frá niðurstöðum rannsóknanna af samráðshópi skipuðum af dómsmálaráðherra og kynnt í október 2017. Í samræmi við aðgerðaáætlunina, sem er fullfjármögnuð, hefur verið gripið til ýmissa aðgerða til aukinnar viðleitni til saksóknar og sakfellingar gerenda kynferðisbrota:

- (a) Embætti héraðssaksóknara hefur verið styrkt um tvö ný stöðugildi til að bæta málsmeðferð kynferðisbrota hjá embættinu.
- (b) Fimmtán nýjum stöðugildum hefur verið bætt við hjá lögreglu um land allt með það að markmiði að öll embætti verði í stakk búin til að sinna rannsókn og meðferð kynferðisbrota.
- (c) Rafræn rannsóknaráætlun við meðferð og rannsókn kynferðisbrota hefur verið útbúin og er skylt að nýta hana við rannsóknir alvarlegra kynferðisbrota og heimilisofbeldis.
- (d) Mennta- og starfspróunarsetur lögreglu og embætti ríkissaksóknara hafa verið styrkt til að efla endurmenntun lögreglu og ákærenda á sviði kynferðisbrota.

Málgrein 20 (c)

41. Í júní 2019 samþykkti Alþingi þingsályktun um áætlun fyrir árin 2019–2022 um aðgerðir gegn ofbeldi og afleiðingum þess sem unnin var af stýrihópi skipuðum fulltrúum ráðuneyta dómsmála, félagsmála, heilbrigðis og mennta- og menningarmála. Í áætluninni er lögð sérstök áhersla á að fræðsla fyrir þolendur ofbeldis, um eðli, afleiðingar og birtingarmyndir ofbeldis, nái til fatlaðs fólks og fólks af erlendum

uppruna. Auk þess er lögð sérstök áhersla á að fræðsla fyrir starfsfólk réttarvörslukerfisins, um eðli, afleiðingar og birtingarmyndir ofbeldis, taki mið af sérstöðu fatlaðs fólks og fólks af erlendum uppruna.

42. Þverfaglegt verklag Lögreglunnar á höfuðborgarsvæðinu í heimilisofbeldismálum hefur verið innleitt hjá lögreglu um land allt.

Málgrein 20 (d)

43. Stafrænt kynferðisofbeldi er nú orðið refsivert samkvæmt sérstöku ákvæði 199. gr. a almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Ákvæðið takmarkast þó ekki við stafræna háttsemi, enda útgangspunktur þess kynferðisleg friðhelgi, en er til þess fallið að skýra réttarumhverfið og stuðla að betri meðferð mála innan réttarvörslukerfisins auk þess að styrkja réttarvernd brotaþola.
44. Þá hafa tvö ákvæði verið sett til að auka vernd þolenda andlegs ofbeldis, annars vegar 218. gr. b almennra hegningarlaga nr. 19/1940 um heimilisofbeldi og hins vegar 232. gr. a sömu laga um umsáturseinelti.
45. Ákvæði 218. gr. b almennra hegningarlaga nr. 19/1940 leggur áherslu á þá langvarandi andlegu þjáningu sem heimilisofbeldi getur fylgt. Með ákvæðinu er viðurkennt að heimilisofbeldi sé ekki einkamál fjölskyldna heldur samfélagslegt vandamál sem sporna beri við með öllum tiltækum ráðum. Það verndar öll börn sem búa við heimilisofbeldi, óháð því hvort það beinist beinlínis gegn þeim. Eftir gildistöku ákvæðisins er hægara um vik að greina umfang og tíðni heimilisofbeldis og þar með leggja grundvöll að skilvirkum úrræðum til að sporna gegn því.
46. Með 232. gr. a almennra hegningarlaga nr. 19/1940 er vernd þeirra sem verða fyrir umsátri treyst enn frekar, ekki síst kvenna og barna. Ákvæðið gerir það refsivert að hóta, elta, fylgjast með, setja sig í samband við eða með öðrum sambærilegum hætti sitja um annan mann ef háttsemin er endurtekin og til þess fallin að valda hræðslu eða kvíða.

Málgrein 22 (a)

47. Samtök um kvennaathvarf hafa markvisst unnið að því á undanförunum árum að veita konum af erlendum uppruna betri þjónustu. Heimasíða samtakanna er nú aðgengileg á sjö tungumálum, öðrum en íslensku, og ráðgjafar með fjölbreyttari tungumálakunnáttu hafa verið ráðnir til starfa. Jafnframt er notast við túlkajónustu við ráðgjöf og stuðning við skjólstaðinga.
48. Í ágúst 2020 opnuðu Samtök um kvennaathvarf nýtt athvarf á Akureyri í tilraunaskyni þar sem sama þjónusta er veitt og í Reykjavík. Opið er allan sólarhringinn fyrir konur og börn sem þurfa að flýja heimili sitt vegna ofbeldis, þeim að kostnaðarlausu.
49. Til að tryggja gott aðgengi fatlaðra kvenna að dvöl að heiman hafa Samtök um kvennaathvarf gert samning við hótél þar sem aðgengi við þeirra hæfi er tryggt. Sá kostur var talinn hagkvæmari og betri en flutningur eða breyting athvarfsins. Fatlaðar konur hafa sama aðgang og ófatlaðar konur að ráðgjöf og stuðningi sérfræðinga.
50. Samtök um kvennaathvarf voru jafnframt styrkt um hundrað milljónir króna til að bæta húsakost athvarfsins svo þjónusta þess verði aðgengileg öllum konum sem og til að styðja við framkvæmdir við byggingu nýs aðgengilegs áfangaheimilis sem verður opnað haustið 2021 fyrir konur og börn sem hafa dvalið í athvarfinu og eru tilbúin að hefja nýtt líf á nýjum stað.
51. Sérstakur barnafélagsráðgjafi hefur tekið til starfa í kvennaathvarfinu sem hefur það hlutverk að þjónusta börn sem þar dvelja. Markmiðið er m.a. að mynda samfellu milli kvennaathvarfsins og annarra aðila sem vinna með börnum, á borð við barnavernd, félagsþjónustu o.fl.

Málsgreinar 22 (b) og (c)

52. Frá skilum síðustu skýrslu hafa þrjár þjónustumiðstöðvar fyrir þolendur ofbeldis verið opnaðar: árið 2017 opnaði Bjarkarhlíð í Reykjavík, árið 2019 opnaði Bjarmahlíð á Akureyri og árið 2021 opnuðu Sigurhæðir á Selfossi. Þjónustan er veitt í breiðu samstarfi frjálsra félagasamtaka, sveitarstjórna, heilbrigðisstofnana og lögreglu á hverju svæði, auk Samtaka um kvennaathvarf, Kvinnaráðgjafarinnar, Mannréttindaskrifstofu Íslands og fleiri aðila. Í miðstöðvunum þremur gefst einstaklingum kostur á endurgjaldslausri ráðgjöf og viðtölum hjá félagsráðgjöfum, lögregluþjónum og lögfræðingum, á eigin forsendum, sem og aðstoð á vegum velferðarþjónustu sveitarfélaganna og heilsugæslu. Skjólstaðingar af erlendum uppruna fá túlkajónustu sé þess þörf og fræðslu um réttindi þeirra í íslensku samfélagi. Í Bjarkarhlíð er hjólastólaaðgengi og sérstakt mið tekið af þörfum fatlaðra kvenna en í Bjarmahlíð og Sigurhæðum er boðið upp á þjónustu utan húsnæðisins þegar þess er þörf.
53. Stígamót, ráðgjafar- og fræðslumiðstöð sem vinnur gegn kynferðisofbeldi, voru styrkt um tuttugu milljónir króna í COVID-19 til að bregðast við auknu álagi í þjónustu og draga þar með úr biðtíma. Samtökin voru jafnframt styrkt um tíu milljónir króna í júlí 2021 til að efla þjónustu við ungmenni og draga úr biðlistum brotaþola kynbundins og kynferðislegs ofbeldis og um fimm milljónir króna í ágúst 2021 til að draga enn frekar úr biðlistum. Þá var samstarf Bjarkarhlíðar og Bjarmahlíðar um að efla stafræna tækni og notkun samskiptaforrita í þjónustu þeirra styrkt um fimm milljónir króna árið 2021.
54. Þjónusta Neyðarlínunnar hefur verið þróuð og eflað og vefsíðan 112.is er orðin almenn upplýsingagátt um ofbeldi á íslensku, ensku og pólsku. Neyðarverðir svara bæði símleiðis og í gegnum netspjall allan sólarhringinn. Á vefsvæðinu er að finna upplýsingar um þjónustu og úrræði á vegum opinberra aðila, félagasamtaka og einkaaðila. Einnig er þar að finna upplýsingar um aðstoð fyrir gerendur ofbeldis sem og um stafrænt ofbeldi og mansal. Á síðunni eru sérstakar upplýsingar fyrir innflytjendur og þeim leiðbeint að þau geti leita sér aðstoðar, m.a. hjá Fjölmenningssetri og Mannréttindaskrifstofu Íslands. Áfram er unnið að þróun gáttarinnar með auknu fræðsluefni fyrir börn og uppfærslu á 112-appinu. Samhliða opnun vefgáttarinnar hefur verið ráðist í markvissa vitundarvakningu um ofbeldi í fjölmiðlum og á samfélagsmiðlum með yfirskriftinni „Segðu frá“. Vitundarvakningin hefur verið framkvæmd í áföngum, þar sem í hverjum áfanga er lögð áhersla á að nálgast einstaka viðkvæma hóp, samhliða almennri vitundarvakningu um að hafa samband við Neyðarlínuna ef áhyggjur vakna um ofbeldi.
55. Hjálparsími Rauða krossins, 1717, og netspjallið 1717.is er opið allan sólarhringinn þar sem þjálfaðir og reynslumiklir sjálfboðaliðar á öllum aldri svara þeim símtölum og skilaboðum sem berast. Unnið hefur verið að því að tengja hjálparsímann og netspjallið við aðra aðila sem veita viðkvæmum hópum þjónustu og ráðgjöf, bæði stofnanir og félagasamtök.
56. Tvær aðrar endurgjaldslausar hjálparlínur eru opnar, vaktsímar Bjarkarhlíðar og Bjarmahlíðar. Auk þess hafa Stígamót opnað netspjall.

Málsgreinar 24 (a) og (b)

57. Mansalsákvæði 1. mgr. 227. gr. a almennra hegningarlaga nr. 19/1940 var breytt í júní 2021 með lögum nr. 79/2021. Markmið breytinganna var annars vegar að auka réttarvernd þolenda mansals, þá sérstaklega kvenna og barna af erlendum uppruna, og hins vegar að auðvelda málsókn á hendur gerendum. Gert er ráð fyrir að fleiri mansalsmál fari í rannsókn hjá lögreglu og hljóti framgang innan réttarvörslukerfisins

eftir breytinguna en gert var ráð fyrir að kostnaður sem því fylgdi rúmaðist innan ramma málaflokkanna. Með breytingunni var fleiri þekktum birtingarmyndum mansals bætt við ákvæðið, t.a.m. vændi, nauðungarhjonaböndum og nauðungarþjónustu, s.s. aðstoð við heimilisstörf. Þá var horfið frá tilvísun verknaðaraðferða í einstök refsiakvæði þar sem það þótti takmarkandi og verknaðaraðferðunum ofbeldi, þ. á m. andlegu og fjárhagslegu, og brottnámi bætt við.

58. Árið 2020 gerði félagsmálaráðuneytið samkomulag við Bjarkarhlíð um tilraunaverkefni til tveggja ára sem felur í sér umsjá framkvæmdateymis um mansalsmál. Teymið er skipað aðilum sem koma að velferðarþjónustu til þolenda mansals á fyrstu stigum máls og er kallað saman þegar upp koma mansalsmál, eða þegar grunur er um slíkt, í þeim tilgangi að samhæfa störf aðilanna og viðbrögð. Þegar grunur leikur á mansali eru viðeigandi fagaðilar teymis miðstöðvarinnar kallaðir til, t.a.m. fagaðili frá Kvennaathvarfinu þegar konur og börn þurfa aðstoð, ráðgjöf og/eða húsaskjól. Frá því að Bjarkarhlíð tók við verkefninu hafa um fimmtán mál verið tilkynnt þangað.
59. Í mars 2020 gaf ríkislögreglustjóri út endurskoðaðar og endurbættar upplýsingar og leiðbeiningar um verklag fyrir lögreglu við að bera kennsl á mögulega þolendur mansals.
60. Stjórnvöld styrktu Mennta- og starfsþróunarsetur lögreglu til að styrkja og auka fræðslu um skipulagða brotastarfsemi meðal lögreglu og ákærvalds, m.a. um mansal.
61. Upplýsingagátt um mansal hefur verið opnuð á 112.is/mansal. Þar geta þolendur leitað hjálpar og ráðgjafar og aðrir aflað sér upplýsinga um einkenni mansals og leitað úrræða ef grunur er um að einstaklingur sé þolandi mansals. Þar er hægt að fá samband við neyðarvörð sem veitir ráðgjöf um þau úrræði sem standa þolendum og öðrum til boða þegar kemur að mansali en gætt er að því að þolandi hafi forræði á hvort og þá hvenær lögregla sé kölluð til, nema um brýna neyð sé að ræða.

Málsgrein 24 (c)

62. Frá apríl 2018 til janúar 2021 hafa fjögur mál verið tilkynnt til lögreglu á Íslandi þar sem sex einstaklingar voru greindir sem þolendur mansals. Fjórir þeirra voru konur en tveir þeirra karlar. Þrettán önnur mál voru tilkynnt þar sem grunur lék á að tólf brotapolar væru þolendur mansals en þar af var einn brotapolí greindur sem þolandi mansals í kynferðislegum tilgangi. Níu þeirra voru konur en þrír þeirra karlar. Tölfræðin inniheldur hvorki aldur né þjóðerni þolenda eftir tilgangi mansals en í heildina, þ.e. bæði greindra og grunaðra þolenda mansals, voru fimm einstaklingar á aldrinum 0–15 ára, fjórir á aldrinum 16–20 ára, fjórir á aldrinum 21–30 ára, þrír á aldrinum 31–40 ára og einn á aldrinum 41–50. Ekki er vitað um aldur eins þolanda og engar upplýsingar til um aldur þriggja þolenda. Greindir þolendur í málum þar sem grunur var um mansal voru allir af erlendum uppruna, frá Litháen, Póllandi, Rúmeníu, Tékklandi, Venesúela, Gana, Grikklandi, Kína, Sómalíu, Nígeríu og Filippseyjum.
63. Ríkislögreglustjóri undirbýr í samráði við dómsmálaráðuneyti stofnun ráðgjafarhóps lögreglu um mansal. Hlutverk hópsins verður að veita öllum lögregluembættum landsins ráðgjöf um greiningu og rannsókn mála þar sem grunur leikur á mansali, miðla þekkingu til starfsmanna lögreglu og halda utan um tölfræði og stöðuna á landsvísu þegar kemur að mansali. Hópurinn mun hafa aðgang að möppu sem inniheldur tilkynningar um mansal til Neyðarlínunnar og rýna málin með það að markmiði að greina stöðuna á Íslandi og koma málum í réttan farveg.

Málgrein 24 (d)

64. Fjöldi kvenna af erlendum uppruna sem starfa á svokölluðum kampavínsklúbbum hefur minnkað töluvert á undanförunum árum. Árið 2018 fór lögreglustjórinn á höfuðborgarsvæðinu í yfirgripsmikla rannsókn í samstarfi við skattrannsóknarstjóra á kampavínsklúbbi í miðborg Reykjavíkur þar sem störfuðu dansarar en rökstuddur grunur var fyrir hendi um að þær dönsuðu nektardans og seldu vændi. Eitt af markmiðum rannsóknarinnar var að loka starfseminni í því skyni að minnka framboð á nektardansi og koma í veg fyrir mansal. Lögregla réðist í handtökur, húsleit og skýrslutöku af konunum í miðstöð gegn ofbeldi að viðstöddum réttargæslumanni. Þar sem nær allar þeirra kusu að yfirgefa landið skömmu síðar voru skýrslur teknar af þeim fyrir dómi áður. Rannsókn málsins leiddi ekki í ljós að um mansal hafi verið að ræða en staðnum var lokað í kjölfarið vegna annarra þátta.

Málgrein 24 (e)

65. Stígamót, ráðgjafar- og fræðslumiðstöð sem vinnur gegn kynferðisofbeldi, veita þeim sem hætta vilja í vændi stuðning og ráðgjöf. Á heimasíðu Stígamóta er sérstök fræðslusíða um vændi og afleiðingar þess auk kynningar á viðtals- og hópastarfi. Heimasíðan er aðgengileg á nýu tungumálum öðrum en íslensku.

Málgrein 26 (a)

66. Hlutfall kvenna í röðum menntaðra lögregluþjóna hefur aukist um 8% á árabílinu 2014–2021, úr 13% í 21%. Samkvæmt löggæsluáætlun dómismálaráðherra fyrir árin 2019–2023 stendur annars vegar til að hækka hlutfall kvenna meðal lögregluþjóna upp í 30% fyrir árið 2028 og hins vegar að hækka hlutfall kvenna í stjórnunar- og áhrifastöðum um 2,5% á árabílinu.
67. Kynjahlutfall í Hæstarétti Íslands er jafnara en nokkru sinni áður en nú sitja þar þrjár konur og fjórir karlar.
68. Unnið hefur verið markvisst að því að jafna hlut kynjanna í utanríkisþjónustu Íslands og konum hefur fjölgað um 18% meðal sendiherra á árabílinu 2013–2020, úr 20% í 38%.

Málgrein 26 (b)

69. Af hálfu stjórnvalda hefur hvorki hefur verið gripið til sértækra aðgerða til að auka þátttöku kvenna í stjórnmalum né fjölga konum í röðum opinberra embættismanna. Stjórnmalaflokkar ráða röðun framboðslista og við ráðningar í opinber störf gildir sú regla að ráða hæfasta umsækjandann. Hlutfall kvenna í stjórnmalum og röðum opinberra embættismanna hefur þó aukist á undanförunum árum:
- (a) Hlutfall kvenna á Alþingi náði sögulegu hámarki í kosningunum 2016, 48%, en lækkaði niður í 38% í kosningum árið 2017.
- (b) Í ríkisstjórn eiga sæti ellefu ráðherrar; fimm konur og sex karlar.
- (c) Hlutfall kvenna í sveitarstjórnnum hefur aldrei verið jafn hátt og nú, 47% eftir sveitarstjórnarkosningar árið 2018, en hlutfall kvenna innan raða framkvæmdastjóra sveitarfélaga, þ.e. oddvita, bæjarstjóra eða sveitarstjóra, er þó lægra eða 39%.
- (d) Hlutfall kvenna meðal forstöðumanna ríkisstofnana, þ.m.t. ráðuneytisstjóra, hefur aukist um 11% á árabílinu 2014–2019, úr 31% í 42%.

Málgrein 28 (a)

70. Aðgerðaáætlun um forvarnir meðal barna og ungmenna gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi fyrir árin 2021–2025 er að fullu fjármögnuð fyrir 163 milljónir króna á tímabilinu. Menntamálastofnun mun útbúa námsefni um kynheilbrigði og kynhegðun, annars vegar fyrir grunnskóla og hins vegar fyrir

framhaldsskóla. Námsfernið verður aðgengilegt á vef stofnunarinnar, öllum opið og frjálst til notkunar, og því munu fylgja greinargóðar leiðbeiningar til kennara og annars starfsfólks um notkun þess. Auk þess verður fræðslufni skólahjúkrunarfræðinga í grunnskólum uppfært til samræmis við námsfernið og staðið að kynningarátaki um gildi kynjafræðikennslu í framhaldsskólum, þar á meðal um gildi þess að gera kynjafræði að skyldufagi. Samhliða því verður námsferni um kynheilbrigði og kynhegðun kynnt fyrir framhaldsskólakennurum.

71. Starfshópur mennta- og menningarmálaráðherra skilaði tillögum í júní 2021 um markvissari kennslu um kynheilbrigði og virkar ofbeldisforvarnir í grunn- og framhaldsskólum. Í skýrslunni er m.a. fjallað um hugmyndafræði kynheilbrigðis og alhliða kynfræðslu og lagðar fram tillögur varðandi umgjörð, framkvæmd og eftirlit kynfræðslu. Tillögurnar eru til umfjöllunar og frekari rýni á vettvangi mennta- og menningarmálaráðuneytis en sterkan samhljóm má finna í þeim með ýmsum áherslusviðum og aðgerðum sem þegar eru í deiglu, m.a. vegna vinnu við fyrstu aðgerðaáætlun nýrrar menntastefnu sem kynnt verður haustið 2021, aðgerðaáætlun um forvarnir meðal barna og ungmenna gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og áreitni og þingsályktun um aðgerðir gegn ofbeldi og afleiðingum þess.

Málsgrein 28 (b)

72. Undanfarinn áratug hefur verið mikil gróska í jafnréttisfræðslu í framhaldsskólum á Íslandi. Sífellt fleiri framhaldsskólar bjóða upp á áfanga í kynjafræði og í mörgum skólum hefur kynjafræði orðið skyldufag á félagsvísindabraut. Á sama tíma hafa verið stofnuð femínistafélög í þó nokkrum framhaldsskólum og aukin áhersla verið lögð á jafnrétti í námi og félagslífi. Í tengslum við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2016–2019 hlaut Framhaldsskólinn í Mosfellsbæ styrk úr framkvæmdasjóði jafnréttismála til að þróa vefsíðuna sjalfsmatskvardi.com. Vefsíðan inniheldur tvo kvarða sem ætlaðir eru til að leggja mat á jafnrétti í framhaldsskólum: skólakvarða og kennarakvarða. Óhætt er að fullyrða að mikill fengur sé að kvörðunum sem geta meðal annars gagnast skólum við að meta innleiðingu á grunnþættinum jafnrétti og lýðræði.
73. Í samræmi við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 hefur mennta- og menningarmálaráðuneytið unnið að því að jafna kynjahlutföll í námi á framhaldsskólastigi og draga úr kynbundnu námsvali, og þar með kynskiptum vinnumarkaði, með eftirfarandi leiðum:
- (a) Unnið hefur verið að stefnumótun fyrir fræðslusjóð síðastliðið ár þar sem fjallað er um hvernig koma megi í veg fyrir kynbundið námsval í vottuðum námsleiðum framhaldsfræðslunnar.
 - (b) Unnið er að því að greina gögn eftir námsvali og kynjum í framhaldsskólum.
 - (c) Starfsfólk framhaldsskóla ásamt Samtökum iðnaðarins hafa unnið að sérstöku átaki sem kallast #kvennastarf þar sem konur í iðn- og tæknigreinum eru settar í sviðsljósið í myndböndum á Youtube, Facebook og öðrum samfélagsmiðum í því augnamiði að breyta staðalímyndum um starfsnám og vekja samfélagsumræðu.
 - (d) Mennta- og menningarmálaráðuneytið, ásamt Samtökum iðnaðarins og Sambandi íslenskra sveitarfélaga, hefur í samvinnu við skólasamfélagið gert myndbönd og annað kynningarefni til dreifingar á netinu um eflingu starfs- og tæknimenntunar – „Fyrir mig!“ – til að hvetja nemendur til að velja sér nám út frá eigin löngunum.

- (e) Nemendur frá háskólum hafa heimsótt framhaldsskóla til að kynna tæknigreinar í gegnum GERT-verkefnið og mennta- og menningarmálaráðuneytið styrkt keppnina „Boxið“ sem á að yta undir áhuga stúlkna á tækni- og verkfræðigreinum á framhaldsskólastigi.
74. Ný reglugerð tók gildi í ágúst 2021 um breytingar á vinnustaðanami starfsnámsnema með hagsmuni nemenda að leiðarljósi og er ætlað að einfalda kerfið og tryggja rétt nemenda til vinnustaðanáms. Umfangsmikið innleiðingarkerfi er komið til framkvæmda. Unnið er að því að skipa kjarnaskóla innan framhaldsskólanna með það að markmiði að styrkja samfellu og möguleika nemenda til starfsnáms á landsbyggðinni með virku samstarfi skóla innan kjarnaskólanna.
75. Í samræmi við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 vinnur mennta- og menningarmálaráðuneytið jafnframt að því að fjölga körlum meðal nýnema í grunnnámi kennaranáms og auka viðurkenningu á störfum kennara. Frá haustinu 2019 hafa kennaranemum verið veittir styrkir ásamt launuðu starfsnámi á lokaári náms. Gert er ráð fyrir að karlkyns kennurum muni fjölga samhliða almennri fjölgun kennara.
- Málsgrein 28 (c)**
76. Í samræmi við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 hefur mennta- og menningarmálaráðuneytið unnið að því að kanna ástæður brotthvarfs kvenna úr vísindastarfi og ástæður þess að framgangur karla í vísindum er vanalega meiri en kvenna með því að skoða framgangskerfi háskólanna í samhengi við fjölskylduástæður og starfsval. Gagnasöfnun hefur staðið yfir í janúar til mars 2021 og unnið er að greiningu gagna og mótun aðgerða í samráði við háskólana. Með hliðsjón af niðurstöðunum munu liggja fyrir drög að aðgerðaáætlun árið 2021 til að stemma stigu við brotthvarfi kvenna úr háskólastarfi og vinna í þeim þáttum sem hafa áhrif á framgang út frá kynja- og jafnréttissjónarmiðum.
- Málsgrein 28 (d)**
77. Jafnréttisráðgjafi mennta- og menningarmálaráðuneytis fer yfir allt útgefið nýtt og endurskoðað námsefni sem Menntamálastofnun gefur út með jafnréttisgleraugum og gerir athugasemdir til að fyllsta jafnréttis sé gætt í textum og myndefni. Einnig notar Menntamálastofnun jafnréttisgátlista við gerð og endurskoðun alls námsefnis á þeirra vegum.
- Málsgrein 28 (e)**
78. Í samræmi við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2016–2019 var þátttaka kvenna í íþróttum eflað. Aðgerðir miðuðu að því að konur hættu síður iðkun íþróttá á unglingsárum, tækju þátt í stjórnnum íþróttafélaga til jafns við karla, yrðu virkari sem þjálfarar og dómarar sem og í öllu íþróttastarfi.
79. Einnig hefur Íþróttasamband Íslands í samstarfi við Jafnréttisstofu útbúið leiðbeiningar um gerð jafnréttisáætlana fyrir íþróttafélög.
- Málsgrein 28 (f)**
80. Í framkvæmdaáætlun um málefni innflytjenda frá árinu 2016 er tekið fram að börn og ungmenni með annað móðurmál en íslensku skuli njóta sömu tækifæra til náms og önnur börn og ungmenni auk þess sem vinna skuli markvisst gegn brotthvarfi innflytjenda úr framhaldsskólum með stuðningi á öllum skólastigum, m.a. með aukinni áherslu á kennslu í móðurmáli. Fullt aðgengi er tryggt öllum börnum af erlendum uppruna í grunnskóla og í boði er ýmiss konar stuðningur við tungumálanám og almenna

menntun. Á undanföörnum árum hefur hlutfall nemenda af erlendum uppruna sem leggur stund á nám á framhaldsskólastigi hækkað og dregið hefur úr brottfalli þeirra.

81. Menntamálastofnun hafði umsjón með verkefni um aðgerðir gegn brottvarfi í framhaldsskólum á árunum 2016–2018: skimun fyrir brottvarfi, styrkveitingum til framhaldsskóla vegna aðgerða gegn brottvarfi og skráningu á ástæðum brottvarfs.
82. Í samræmi við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 hefur mennta- og menningarmálaráðuneytið unnið að því að móta markvissari úrræði gegn brottvarfi nemenda með annað móðurmál en íslensku úr námi á framhaldsskólastigi sem og forvarna- og mótvægisáðgerðir.
83. Starfshópur um heildarstefnumörkun fyrir nemendur með annað móðurmál en íslensku skilaði drögum að heildstærri stefnu í maí 2020. Mennta- og menningarmálaráðuneytið hefur sett af stað nýjan starfshóp með það að markmiði að bæta líðan og námsárangur nemenda með áherslu á snemmbæran stuðning til að draga úr skólaforðun og brottvarfi úr námi. Mælt er til þess að starfshópurinn ljúki störfum á árinu 2021.
84. Mennta og menningarmálaráðuneytið tekur jafnframt þátt í rannsókn á brottvarfi og námstöfum á framhaldsskólastigi en fyrstu drög rannsóknar voru kynnt í október 2020. Tölfræðigreining og skýrsluskrif standa yfir og er skýrslu að vænta árið 2021. Auk þess vinnur ráðuneytið að gagnagreiningu tengdri brottvarfi.

Málgrein 30 (a)

85. Lög um jafnlaunavottun voru sett árið 2017 og frá ársbyrjun 2018 hefur fyrirtækjum og stofnunum þar sem starfa 25 eða fleiri verið skylt að öðlast jafnlaunavottun en framkvæmd vottunarinnar er skipt í fjóra áfanga:
 - (a) Fyrirtæki og stofnanir með fleiri en 25 starfsmenn að jafnaði á ársgrundvelli, og Stjórnarráðið í heild, skyldu öðlast jafnlaunavottun fyrir árslok 2019.
 - (b) Fyrirtæki og stofnanir með 150–249 starfsmenn og opinberar stofnanir, fyrirtæki og sjóðir í meirihlutaeigu ríkis með fleiri en 25 starfsmenn að jafnaði á ársgrundvelli skyldu öðlast jafnlaunavottun fyrir árslok 2020.
 - (c) Fyrirtæki og stofnanir með 90–149 starfsmenn skulu öðlast jafnlaunavottun fyrir árslok 2021.
 - (d) Fyrirtæki og stofnanir með 25–89 starfsmenn skulu öðlast jafnlaunavottun fyrir árslok 2022 en fyrirtækjum og stofnunum með 25–49 starfsmenn er þó heimilt að öðlast jafnlaunastaðfestingu í stað jafnlaunavottunar.
86. Í lok ágúst 2021 höfðu 312 fyrirtæki og stofnanir innleitt jafnlaunastaðalinn og fengið jafnlaunavottun. Ef horft er til starfsmannafjölda hjá þessum fyrirtækjum og stofnunum þá er um að ræða rétt um 64% af þeim starfsmannafjölda sem í upphafi var áætlað að ákvæði um jafnlaunavottun í jafnréttislögum næði til eða rúmlega 92 þúsund starfsmenn.
87. Ný lög nr. 151/2020 kveða á um aukið hlutverk Jafnréttisstofu þegar kemur að jafnlaunavottun, jafnlaunastaðfestingu og ekki síst eftirliti með framfylgd og framgangi. Þess er vænst að með breytingunni verði eftirlitið skilvirkara þar sem fyrirtækjum og stofnunum er nú skylt að veita Jafnréttisstofu allar þær upplýsingar sem henni eru nauðsynlegar til að sinna eftirlitinu. Jafnréttisstofa fylgist þannig reglubundið með framkvæmd laganna og sendir bréf til aðila til áréttingar á lagaskyldunni, gerist þess þörf.

88. Það skilyrði almenns ákvæðis um launajafnrétti að miðað skyldi við störf hjá sama atvinnurekanda var fellt brott með lögum nr. 150/2020, til efnislegrar samræmingar við tilskipun 2006/54/EB, sem og til þess að stemma stigu við að breytingar sem kunna að verða á ráðningarfyrikomulagi á vinnumarkaði, s.s. þróun frá hefðbundnum ráðningarsamningum til annars konar fyrirkomulags, dragi úr vernd gegn kynjamisrétti.

Málgrein 30 (b)

89. Árið 2020 skipaði forsætisráðherra starfshóp launafólks og samtaka atvinnurekenda sem skal leggja fram tillögur að aðgerðum sumarið 2021 til að útrýma launamun sem stafar af kynskiptum vinnumarkaði og kerfisbundnu vanmati á hefðbundnum kvennastörfum.
90. Þá hafa kjarasamningar á íslenskum vinnumarkaði um styttingu vinnuvikunnar frá árinu 2019 komið stórum kvennastéttum, t.a.m. í heilbrigðis- og umönnunarstörfum, til góða og gert þeim kleift að hækka starfshlutfall sitt og þannig auka tekjur sínar og ævitekjur.
91. Lög nr. 144/2020 um fæðingar- og foreldraorlof eru til þess fallin að styrkja stöðu kvenna á vinnumarkaði og gera þeim kleift að samræma betur atvinnuþátttöku og einkalíf.
92. Þá er jafnlaunavottun mikilvægt verkfæri í þeirri viðleitni að eyða kynbundnum launamun.

Málgrein 30 (c)

93. Sjá umfjöllun undir málgrein 12 (b) um fjárveitingar til stofnunarinnar.
94. Með lögum nr. 151/2020 hefur hlutverk Jafnréttisstofu í tengslum við jafnlaunavottun og jafnlaunastaðfestingu verið aukið og gert skýrara og stöðugildum hennar fjölgað um eitt.

Málgrein 30 (d)

95. Sjá umfjöllun um aðgerðir til að stuðla að fjölbreyttara starfsvali kvenna og karla undir málgreinum 18 og 28 (b) og umfjöllun um aðgerðir til að útrýma launamun sem stafar af kynskiptum vinnumarkaði undir málgrein 30 (b).

Málgrein 30 (e)

96. Í samræmi við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 vinnur atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið að því að meta hvort markmiðum lagaákvæða um kynjahlutfall í stjórnum fyrirtækja hafi verið náð og eftir atvikum hvort ráðast megi í úrbætur.

Málgrein 30 (f)

97. Gripið hefur verið til ýmissa aðgerða til að reyna að stemma stigu við einelti og kynferðislegri áreitni innan lögreglunnar. Ríkislögreglustjóri hefur gefið út leiðbeinandi verklagsreglur um einelti og kynferðislega áreitni og sambærilegar reglur verið innleiddar hjá Lögreglunni á höfuðborgarsvæðinu en upplýsingar skortir um innleiðingu hjá öðrum embættum lögreglunnar. Siðareglur lögreglunnar hafa verið endurskoðaðar með sérstakri áherslu á einelti og kynferðislega áreitni. Stofnað hefur verið sérstakt fagråd ríkislögreglustjóra sem tekur m.a. til umfjöllunar mál sem varða kynbundna og kynferðislega áreitni og eiga þar sæti óháðir sérfræðingar á ýmsum sviðum sem tengjast jafnréttismálum. Tiltölulega fá mál hafa þó borist nefndinni vegna kynbundinnar og/eða kynferðislegrar áreitni: eitt árið 2014, tvö árið 2017, eitt árið 2019 og þrjú árið 2020. Tölurnar endurspeglu hvorki ætlaðan fjölda þolenda né gerenda. Á árunum 2015–2016 hafði embætti ríkislögreglustjóra frumkvæði að fræðsluáttaki um jafnréttismál á landsvísu með áherslu á vitundarvakningu um einelti og kynferðislega áreitni á vinnustað. Þátttaka var valkvæð og því gekk illa að ná til markhópa með fræðsluna. Þá hefur jafnréttisfulltrúi

lögreglunnar tekið saman fræðsluefni um jafnrétti, siðferði, góð samskipti og jákvæðan starfsanda og birt á innri vef lögreglunnar. Í jafnréttis- og framkvæmdaáætlun ríkislögreglustjóra fyrir árin 2019–2022 kemur m.a. fram að miðað sé að upprætingu kynbundinnar og kynferðislegrar áreitni sem og að auka jafnréttisvitund.

98. Hlutfall kvenna í hópi lögregluþjóna hefur hækkað frá skilum síðustu skýrslu og var orðið 21% árið 2018. Aftur á móti sýna skýrslur frá 2018 að vinnumenning ráði miklu um að konur hafi lítið sótt um laus embætti lögreglumanna, ekki síst í efri starfsstigum. Framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 tekur mið af þessum veruleika og verður ráðist í framhaldsrannsókn til að kanna hvort breyting hafi orðið á vinnumenningu innan lögreglunnar frá því gripið var til aðgerða í kjölfar fyrri rannsóknar frá árinu 2013. Er niðurstöður framhaldsrannsóknarinnar liggja fyrir mun dómsmálaráðuneytið, í samstarfi við ríkislögreglustjóra og lögregluembætti landsins, setja fram tillögur að úrbótum á vinnumenningu innan lögreglunnar.
99. Í júní 2021 tók embætti ríkislögreglustjóra í notkun ráðningarkerfi, m.a. í þeim tilgangi að straumlínulaga ferli ráðninga og til að geta tekið út ýmsa tölfraði tengda ráðningum á borð við fjölda kvenna sem sækja um hverja stöðu, hlutfall umsækjenda sem fá boð um viðtal út frá kyni, hlutfall karla og kvenna sem eru ráðin og hlutfall kvenna og karla enn í starfi ári eftir ráðningu.

Málsgreinar 32 (a) og (b)

100. Bilið milli fæðingarorlofs og leikskólaláss hefur markvisst verið minnkað með nýjum lögum nr. 144/2020 um fæðingar- og foreldraorlof. Árið 2020 var fæðingarorlof lengt úr níu mánuðum í tíu og árið 2021 í tólf mánuði. Um dagvistunarmál sveitarfélaganna vísast til fyrri skýrslu þar sem staða þeirra er svipuð og er mjög misjafnt eftir sveitarfélögum hvenær börn komast að í dagvistun.
101. Mánaðarlegar greiðslur til foreldra í fæðingarorlofi eru 80% af meðaltali heildarlauna. Hámarksgreiðslur hafa hækkað um 62% frá skilum síðustu skýrslu, úr 370 þúsund krónum á mánuði í 600 þúsund krónur.

Málsgrein 34

102. Frá árinu 2016 hafa félags- og barnamálaráðherra og borgarstjóri Reykjavíkur unnið að því að veita einstæðum foreldrum margvíslega og þverfaglega þjónustu með verkefninu „TINNA“. Í fyrstu var verkefnið sniðið að þörfum einstæðra foreldra á fjárhagsaðstoð í Breiðholti en árið 2020 var verkefnið fært út til allra hverfa Reykjavíkurborgar og foreldra sem fá örorkulífeyri til framfærslu auk þess sem sveitarfélögum, áhugasömum um innleiðingu verkefnisins, er boðin fræðsla um það. Árið 2020 hafði 21 af 63 þátttakendum verkefnisins útskrifast og farið út á vinnumarkað, í nám eða fengið örorkumat, auk þess sem tækifæri og þátttaka barna í skipulögðum tómstundum jókst til mikilla muna.
103. Staða einstæðra mæðra var bætt með lögum nr. 144/2020 um fæðingar- og foreldraorlof þar sem áhersla er á að gera báðum foreldrum, hvort sem þau búa saman eða ekki, kleift að samræma fjölskyldu- og atvinnulíf. Hvort foreldri um sig hefur sjálfstæðan rétt til töku sex mánaða fæðingarorlofs en er þó heimilt að framselja sex vikur réttarins til hins foreldrisins.

Málsgrein 36

104. Samkvæmt nýjum lögum nr. 43/2019 um þungunarrof eiga konur fullan sjálfsákvörðunarrétt fram að lokum 22. viku þungunar, óháð því hvaða ástæður liggja að baki vilja þeirra, og rétt til fullkonnustu heilbrigðisþjónustu sem á hverjum tíma eru tök á að veita í tengslum við þungunarrof. Aðgangur að þungunarrofi er tryggður í öllum heilbrigðisumdæmum landsins að lágmarki fram að lokum tólftu viku

þungunar. Áður en þungun er rofin eiga konur kost á fræðslu og ráðgjöf læknis, hjúkrunarfræðings, ljósmóður og félagsráðgjafa, eftir því sem þörf krefur.

105. Allar konur hafa valkvæðan aðgang að fræðslu og ráðgjöf um notkun getnaðarvarna og útvegum þeirra, kynlífsfræðslu og ráðgjöf og fræðslu um ábyrgð foreldrahlutverks sem og ráðgjöf og fræðslu varðandi þá aðstoð sem þeim stendur til boða í sambandi við meðgöngu og barnsburð. Allar viðurkenndar getnaðarvarnir fást hjá ráðgjafarþjónustu varðandi kynlíf og barneignir sem veitt er á heilsugæslustöðvum og sjúkrahúsum í öllum landshlutum.

Málsgrein 38

106. Á árunum 2016–2018 voru konur þriðjungur innritaðra sjúklinga á sjúkrahúsinu Vogu, um 750 hvert ár. Nýlegar rannsóknir á áfallatíðni meðal skjólstaðinga Samtaka áhugafólks um áfengis- og vímuefnavandann (SÁÁ) varpa ljósi á mikilvægi þess að fjölbreyttari úrræði séu fyrir hendi þar sem tekið er mið af félagslegum þáttum, áföllum og erfiðri reynslu sem auka hættu á skaðlegri notkun áfengis og vímuefna. Meðal kvenskjólstaðinga SÁÁ eru t.a.m. 75% með áfallastreituröskun. Á komandi árum má búast við aukinni fjölbreytni í meðferðarúrræðum en árið 2020 veitti heilbrigðisráðherra Rótinni, félagi um velferð og lífsgæði kvenna, tíu milljóna króna styrk til uppbyggingar á Ástuhúsi, fjölpættar göngudeildarmeðferðar fyrir konur sem hafa verið í fíknivanda og hafa áfallasögu, þar sem fíkn verður sinnt sem fjölpættum vanda og afleiðingum af öðrum vanda, á borð við ofbeldi og félagslegan vanda, í stað fíknar sem sérstaks sjúkdóms.
107. Á árunum 2014–2020 féllu 55 konur fyrir eigin hendi á Íslandi, á bilinu 2–15 ár hvert. Sjálfsvíg kvenna voru tíðust í aldurshópnum sextíu ára og eldri en meðal kvenna á aldrinum 15–29 ára voru sjálfsvíg ein algengasta dánarorsökin, ríflega þriðjungur andláta. Samkvæmt könnun á heilsu og lífsskjörum skólanema höfðu 33% stúlkna í framhaldsskóla íhugað sjálfsvíg og 12% gert tilraun til sjálfsvígs. Jaðarsetning í samfélaginu hefur áhrif; hinsegin ungmenni og ungmenni af erlendum uppruna eru líklegri til að gera tilraun til sjálfsvígs. Þá bendir könnunin til þess að sjálfsskaði hafi aukist meðal stúlkna: árið 2016 höfðu 13% stúlkna skaðað sig fimm sinnum eða oftar yfir ævina og 22% stúlkna hugsað um að skaða sig fimm sinnum eða oftar yfir ævina.
108. Samkvæmt könnun á vegum embættis landlæknis eru konur líklegri en karlar til að meta andlega heilsu sína sæmilega eða lélega; rúmlega 29% kvenna og tæplega 25% karla miðað við árið 2020. Könnunin er framkvæmd á íslensku og nær því aðeins til þeirra sem svarað geta spurningalista á íslensku en embætti landlæknis mun leggja sig fram við að ná til fólks af erlendum uppruna í næstu könnun sinni árið 2022. Á Íslandi eru þunglyndiseinkenni algeng í alþjóðlegum samanburði og konur líklegri en karlar til að hafa einkenni þunglyndis; 11% kvenna á móti 7% karla miðað við árið 2015. Hátt hlutfall mældist í aldurshópnum 15–25 ára; hjá 18% kvenna og 10% karla.

Málsgrein 40

109. Í samræmi við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2016–2019 hefur verið unnið að því að breyta umsóknar- og vinnureglum opinberra samkeppnissjóða til að gæta jafnréttis og uppfylla kröfur um jafnt aðgengi kynja að fjármagni sem og að því að tryggja jafnt aðgengi kvenna og karla að listamannalaunum og úthlutunum úr Kvikmyndasjóði. Breytingar hafa orðið á því hvernig staðið hefur verið að styrkveitingum allt frá undirbúningi auglýsinga og umsókna til vinnu við mat á umsóknum. Unnið hefur verið með Rannsóknarmiðstöð Íslands (Rannís) að breytingu á umsóknum þannig að

kyngreina megi fleiri þætti sem tekið verði tillit til við val á verkefnum sem hljóta styrki ásamt því að veita nákvæmar kyngreindar upplýsingar um úthlutanir. Einnig hefur verið unnið með stjórnnum listamannalauna til að tryggja megi jafnt aðgengi að úthlutunum. Upplýsingar á vefsíðum listamannalauna og Rannís eru nú kyngreindar. Í nýrri kvikmyndastefnu ríkisins frá 2020 eru ákvæði um að bæta hlut kvenna í kvikmyndagerð og kvikmyndanámi. Með stefnunni er kallað eftir markvissum skrefum til þess að styrkja innviði kvikmyndagerðar enn frekar með samkeppnishæfum fyrirtækjum, framúrskarandi starfsumhverfi, jafnrétti kynja og sjálfbærum gildum.

110. Í samræmi við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 hefur mennta- og menningarmálaráðuneytið tekið saman gögn sem liggja fyrir um menningarneyslu og hvernig listamannalaun skiptast milli kynja og aldurshópa. Ráðuneytið mun vinna áfram með gögnin með það að markmiði tryggja jöfn kynjahlutföll meðal listamanna þegar kemur að framboði á menningu og listum á vegum ríkisins.

Málsgrein 42

111. Sjá umfjöllun í kafla II. D.
112. Á skrifstofu loftlagsmála í umhverfis- og auðlindaráðuneytinu eru konur 87% starfsfólks, þar á meðal skrifstofustjóri. Íslenska ríkið leggur 75 þúsund bandaríkjadali til Umhverfis- og þróunarstofnunar kvenna ár hvert.

Málsgrein 44 (a)

113. Í samræmi við framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2016–2019 hefur Hagstofa Íslands í samvinnu við innflytjendaráð unnið greiningu á launamun innflytjenda og innfæddra, byggða á gögnum frá árunum 2008–2017. Greiningin sýnir að innflytjendur eru að jafnaði með um 8% lægri laun en innfæddir. Launamunur er mismikill eftir störfum en í þeim störfum sem algengust eru meðal innflytjenda er leiðréttur launamunur jafnan á bilinu 1% til 16%. Frekari útreikningar sýna hærri laun hjá innfæddum en innflytjendum í störfum sem innflytjendur vinna oftast samkvæmt gögnum Hagstofunnar. Þannig var leiðréttur launamunur t.a.m. 10% í störfum ræstingafólks og aðstoðarfólks í mötuneytum og 8% í störfum við barnagæslu.
114. Í kjölfar #metoo-frásagna kvenna af erlendum uppruna var unnin skýrsla fyrir félagsmálaráðuneytið árið 2019 þar sem helstu hindranir sem konur af erlendum uppruna mæta í íslensku samfélagi voru greindar og staða þekkingar á aðstæðum þeirra kortlögð í því augnamiði að nýta niðurstöðurnar til ítarlegri rannsóknna, stefnumótunar og aðgerða. Í skýrslunni kemur fram að konur af erlendum uppruna hafi verið mjög virkar á vinnumarkaði og þátttaka þeirra lengst af verið meiri en innfæddra kvenna þótt staða þeirra sé oft viðkvæm. Þær sinni iðulega einhæfum láglaunastörfum, séu of mikið menntaðar fyrir þau störf sem þær sinna, eigi erfitt með að fá framgang í starfi, vinni oftast en innfæddar konur í vaktavinnu, vinni oft langan vinnudag, oft að mestu með öðru fólki af erlendum uppruna. Þá sé atvinnuleysi herra meðal þeirra en meðal innfæddra kvenna, sérstaklega meðal þeirra sem hafa erlent ríkisfang, og sumir hópar kvenna af erlendum uppruna, t.d. flóttakonur, hafi litlar eða engar upplýsingar um stéttarfélög og mikilvægi þeirra í íslensku samfélagi. Auk þess kemur fram að skortur sé á ítarlegri rannsóknum á mögulegu ofbeldi sem konur af erlendum uppruna verði fyrir og birtingarmyndum þess. Þær séu í viðkvæmri stöðu m.a. vegna tengslaleysis á Íslandi og hve háðar þær geti verið íslenskum eiginmanni um dvalarleyfi. Tölulegar upplýsingar frá lögreglu og aðilum sem koma að vinnu með þolendum ofbeldis

- sýni hærra hlutfall meðal kvenna af erlendum uppruna auk þess sem rannsóknir sýni að konur af erlendum uppruna viti oft ekki af þeim úrræðum sem þeim standa til boða, t.d. hvað varðar kynferðisofbeldi. Þá gefi rannsóknir til kynna aukningu mansals og vændis á Íslandi.
115. Árið 2019 var jafnframt gefin út rannsókn á möguleikum innflytjenda til atvinnu hjá hinu opinbera, með styrk úr þróunarsjóði innflytjendamála. Rannsóknin leiðir í ljós að fjölþættar hindranir standa í vegi þess að innflytjendur fái ráðningu hjá hinu opinbera á Íslandi og að enn sé langt í land varðandi jafnrétti innflytjenda á vinnumarkaði hérlendis. Þá sýnir samanburður að Ísland er eftirbátur annarra Norðurlanda varðandi sértækar aðgerðir, tímabundnar eða varanlegar, til þess að tryggja aðlögun innflytjenda bæði að hinum opinbera og almenna vinnumarkaði. Í samræmi við niðurstöður rannsóknarinnar eru þar lagðar fram átta tillögur til úrbóta til þess að auka möguleika innflytjenda til starfa hjá hinu opinbera.
116. Við gerð framkvæmdaáætlunar í málefnum innflytjenda fyrir árin 2021–2024 var tekið tillit til framangreindrar skýrslu frá árinu 2019 um hindranir sem konur af erlendum uppruna mæta í íslensku samfélagi og framangreindrar rannsóknar frá árinu 2019 á atvinnumöguleikum innflytjenda hjá hinu opinbera. Framkvæmdaáætlunin var til umsagnar í samráðsgátt stjórnvalda um mánaðamótin mars–apríl 2021. Í áætluninni er m.a. gert ráð fyrir því:
- (a) Að útbúin verði fræðsluáætlun og námskeið fyrir konur af erlendum uppruna sem búa við félagslega erfiðleika og lítið stuðningsnet í því augnamiði að efla stuðningsnet þeirra og efla forvarnir með það að markmiði að draga úr heimilisofbeldi og afleiðingum þess.
 - (b) Að framkvæmd verði rannsókn á launamun eftir bakgrunni með reglubundnum hætti þar sem greint verði hvað valdi launamun milli innflytjenda og innfæddra en rannsóknin taki mið af nýjum aðferðum, s.s. mælingum á tungumálakunnáttu, þar sem tölfræðilegt mat bendir til þess að launamunur hafi ekki verið fyllilega skýrður af fyrra líkani.
 - (c) Að unnið verði að því að hlutfall innflytjenda í opinberum störfum og áhrifastöðum endurspegli betur lýðfræðilega samsetningu samfélagsins en í því augnamiði verði boðið upp á námskeið í fjölmenningarstjórnun, menningarläsi og menningarnæmi fyrir mannauðsstjóra, jafnréttisfulltrúa og aðra sem fara með ráðningarvald fyrir hönd stjórnvalda auk þess sem handbók um ráðningar hjá ríkinu frá 2007 verði endurskoðuð með áherslu á fjölbreytileika og jöfn tækifæri.
117. Árið 2016 hlaut samstarfsverkefni Vinnumálastofnunar, Háskólans á Akureyri og Alþjóðastofu Akureyrar, „KvennaVinna“, þriggja milljóna króna styrk úr Jafnréttissjóði Íslands. Verkefninu er einkum ætlað að styðja við konur af erlendum uppruna á vinnumarkaði og skapa þeim tækifæri sem þeim eru samboðin, m.a. með því að tengja þær við svæðisbundna framkvæmdaaðila og atvinnurekendur.
118. Menntavísindastofnun hefur verið styrkt um 1,5 milljónir króna til rannsóknar á kynbundnu ofbeldi gegn konum af erlendum uppruna. Niðurstöðurnar verða kynntar fagfólki og þeim sem fara með stefnumótun í málaflokknum með það að markmiði að bæta þjónustu og stuðningsúrræði fyrir konur af erlendum uppruna.
119. Samtök kvenna af erlendum uppruna hafa verið styrkt um 1,8 milljónir króna til verkefnisins „Þú ert þess virði!“ sem miðar að því að sporna gegn ofbeldi gegn konum af erlendum uppruna og byggir á vitundarvakningu og að efla aðgengi að upplýsingum, þjónustu, stuðningi og valdeflingu meðal jafningja.

120. Fjölmenningsamtökin Tengja hafa verið styrkt um tvær milljónir króna til að valdefla konur frá Mið-Austurlöndum, fræða þær um réttindi sín á Íslandi og þjónustu vegna kynbundins ofbeldis.

Málgrein 44 (b)

121. Fjölmenningssetur er staðsett á Ísafirði. Frá skilum síðustu skýrslu hafa fjárveitingar til Fjölmenningsseturs hækkað um rúm 78%, eða að meðaltali um 11% milli ára.

Málgrein 44 (c)

122. Árið 2019 samþykkti Alþingi þingsályktun um stofnun ráðgjafarstofu innflytjenda þar sem innflytjendum er m.a. veitt endurgjaldslaus ráðgjöf og upplýsingar um réttindi þeirra og skyldur á átta tungumálum og boðið upp á túlkun fyrir önnur tungumál.
123. Bæklingur Jafnréttisstofu – „Réttur þinn, mikilvægar upplýsingar fyrir innflytjendur á Íslandi“ – var síðast endurskoðaður árið 2019 vegna breytinga í íslensku samfélagi, í samstarfi við Mannréttindaskrifstofu Íslands. Í bæklingnum er fjallað um réttindi fólks á Íslandi þegar kemur að nánnum samböndum og samskiptum, til dæmis hjónabandi, sambúð, skilnaði og sambúðarslitum, þungun, mæðravernd, þungunarrofi, forsjá barna, umgengnisrétti, ofbeldi í nánnum samböndum, mansali, vændi, kæru til lögreglu, gjafsókn og dvalarleyfi. Bæklingurinn er gefinn út bæði á prenti og rafrænt á íslensku, ensku, pólsku, spænsku, tælensku, rússnesku, arabísku og frönsku og kynntur reglulega. Hann er jafnframt aðgengilegur hjá opinberum stofnunum og frjálsum félagasamtökum þangað sem fólk af erlendum uppruna sækir þjónustu.
124. Félagsmálaráðuneytið gerði samning við Kvennaathvarfið og Mannréttindaskrifstofu Íslands árið 2018 um verkefni sem ætlað er að efla fræðslu um þjónustu og lagaleg úrræði í þágu kvenna af erlendum uppruna sem hafa orðið fyrir heimilisofbeldi. Haldin eru námskeið og veitt fræðsla, út frá bæklingi Jafnréttisstofu. Auk skipulagðra námskeiða er leitast við að ná til einangraðra kvenna og þeirra sem ekki eru líklegar til að heyra af eða sækja slík námskeið, t.d. í gegnum Samtök kvenna af erlendum uppruna, Rauða krossinn og fleiri aðila.
125. Samningsbundin greiðsla félagsmálaráðuneytis til Mannréttindaskrifstofu Íslands vegna endurgjaldslausrar lögfræðiráðgjafar til innflytjenda var hækkuð um 10% árið 2019 vegna aukinna umsvifa ráðgjafarinnar. Mannréttindaskrifstofa Íslands veitir ráðgjöfina á skrifstofu sinni tvo daga vikunnar í 4–5 klukkustundir, sem og á starfsstöðvum Bjarkarhlíðar, Bjarmahlíðar og Sigurhæða.
126. Félagsmálaráðherra styrkti starfsemi Söguhrings sumarið 2018, samstarfsverkefni Samtaka kvenna af erlendum uppruna og Borgarbókasafnsins. Styrkurinn gerir Söguhring kleift að nýta starfsemi sína til að veita m.a. upplýsingar um þau úrræði sem eru fyrir hendi til að aðstoða konur sem hafa verið beittar ofbeldi eða orðið fyrir kynferðislegri áreitni.
127. Samtök kvenna af erlendum uppruna á Íslandi fengu 1,5 milljóna króna styrk úr Jafnréttissjóði Íslands árið 2018 til að fræða konur af erlendum uppruna um þjónustu og réttindi þeirra á landsvísu, koma saman ólíkum aðilum þvert á fagsvið til að hvetja þá áfram í að bæta þjónustu við innflytjendur og búa til vettvang sem skapar mikilvægt tengslanet fyrir konur af erlendum uppruna á landsvísu.

Málgrein 46 (a) og (b)

128. Sjá umfjöllun undir málsgreinum 22 (a), (b) og (c).

Málsgrein 46 (c)

129. Í lok mars 2016 tóku gildi ný lög nr. 15/2016 um fullnustu refsinga. Með lögnum var staða fanga bætt á ýmsan hátt og réttindi þeirra styrkt, í samræmi við kröfur evrópsku fangelsisreglnanna frá árinu 2006, og m.a. mælt fyrir um að fanga sé óheimilt að fara inn í klefa fanga af öðru kyni og ávallt skuli aðskilja kynin að næturlagi. Að öðru leyti taka réttindi fanga ekki sérstaklega mið af kyni þeirra samkvæmt íslenskri löggjöf.
130. Aðbúnaður kvenfanga er betri frá skilum síðustu skýrslu með opnun nýja fangelsisins Hólmsheiði sumarið 2016. Þar er sérstök deild fyrir kvenfanga með sérútbúinni heimsóknaríbúð fyrir samverustundir kvenfanga með börnum og fjölskyldu í betra umhverfi.

Málsgrein 46 (d)

131. Hvorki hafa verið framkvæmdar sérstakar rannsóknir á atvinnumöguleikum kvenna í dreifbýli né á ofbeldi gegn þeim. Í nýlegri rannsókn kemur fram að fólk sem hefur ekki aðgang að fjölbreyttri sérhæfðri heilbrigðisþjónustu í heimabyggð metur líkamlega heilsu sína verri en íbúar höfuðborgarsvæðisins. Í því ljósi kemur fram í samantekt á vegum heilbrigðisráðuneytisins, um heilsufar og heilbrigðisþjónustu út frá kynja- og jafnréttissjónarmiðum, að auka þurfi aðgengi að heilbrigðisþjónustu óháð búsetu. Stefnu stjórnvalda í byggðamálum er lýst í stefnumótandi byggðaaætlun sem hefur að meginmarkmiði að jafna tækifæri allra landsmanna til atvinnu og þjónustu, jafna lífskjör og stuðla að sjálfbærri þróun byggðalaga um land allt, með sérstakri áherslu á þau svæði þar sem fólksfækkun er langvarandi sem og atvinnuleysi og einhæft atvinnulíf. Núgildandi áætlun er til ársins 2024 en ný tillaga til þingsályktunar var lögð fyrir Alþingi í júní 2021 þar sem sérstaklega var tekið mið af kynja- og jafnréttissjónarmiðum og lagðar til leiðir til úrbóta. Í áætluninni er nú fjallað um að auka þurfi hlutfall kvenna í sveitarstjórnnum, sporna við brottflutningi þeirra með auknu aðgengi að fjölbreyttri atvinnu og aðgangi að grunnþjónustu, s.s. heilbrigðisþjónustu. Jafnframt þurfi að tryggja konum betri aðgang að styrkjum til nýsköpunar, endurmeta viðmið við lánveitingar og skoða þarfir kvenna betur varðandi samgöngur.
132. Fatlaðar konur þurfa að mæta margvíslegum kerfislægum hindrunum til að taka þátt á vinnumarkaði og fá þá þjónustu sem þær eiga rétt á, þ. á m. heilbrigðisþjónustu. Í framangreindri samantekt á vegum heilbrigðisráðuneytisins, um heilsufar og heilbrigðisþjónustu út frá kynja- og jafnréttissjónarmiðum, kemur fram að efla þurfi þekkingu og færni heilbrigðisstarfsfólks til að greina áhrif samtvinnaðra þátta á heilsu og velferð og hvernig m.a. kynjaðar staðalímyndir og fordómar sem tengjast fötlun geti leitt til beinnar eða óbeinnar mismununar að jafnri heilsu og aðgengi að heilbrigðisþjónustu. Í lok janúar 2015 lauk stóru rannsóknarverkefni á ofbeldi gegn fötluðum konum og aðgengi þeirra að stuðningsúrræðum. Úr niðurstöðum þess var unnið hagnýtt efni sem getur nýst við skipulag aðgerða í þágu fatlaðra kvenna sem hafa orðið fyrir ofbeldi og bætt stuðning til þeirra. Jafnframt vann ríkislögreglustjóri greiningarskýrslu um ofbeldi gegn fötluðu fólki í ágúst 2020, þar sem kemur fram að fatlaðar konur eru í meiri hættu á að verða fyrir ofbeldi en ófatlaðar konur, þær hafi ekki gott aðgengi að stuðningsúrræðum og þau úrræði sem séu til staðar mæti ekki alltaf þörfum þeirra. Um 40% þeirra sem leita til Stígamóta eru með fötlun, s.s. þroska- eða hreyfihömlun, sjón- eða heyrnarskerðingu, geðsjúkdóm eða einhverfu.
133. Konur eru 7,4% fanga í lokuðum fangelsum og 8% fanga í opnum fangelsum. Á þessu ári var í fyrsta skipti framkvæmd rannsókn á Íslandi um reynsluheim kvenna sem glíma við alvarlegan fíkniefnavanda

í íslensku fangelsi og reynslu þeirra af meðferðarúræðum innan og utan fangelsis. Í rannsóknarniðurstöðum kemur m.a. fram:

- (a) Konurnar töldu fangelsisvistina ekki betrunarvist, hún hefði haft skaðleg áhrif á andlega og líkamlega líðan þeirra og heilsu.
- (b) Konurnar töldu skorta markvisst meðferðarstarf innan fangelsisins, lítið væri í boði til að takast á við vímuefnavanda þeirra og skortur á vinnu, afþreyingu og menntun sem leiddi til eirðar- og iðjuleysis og yki á fíkn.
- (c) Konurnar glímdu við áfallastreituröskun auk annarra geðraskana, s.s. kvíða eða þunglyndis, og töldu að vímuefna meðferð og aðstoð við geðrænum kvillum hefði getað nýst þeim en þær sem fengið höfðu slíka aðstoð innan fangelsisins töldu þá aðstoð hjálplega og það var ósk kvennanna að meira framboð væri á faglegri aðstoð.
- (d) Fram kom að mikilvægt sé að bjóða upp á áfallamiðaða hjúkrun til þeirra kvenna sem glíma við alvarlegan vímuefnavanda og greiningarferli.

134. Heilbrigðisþjónusta hefur batnað með tilkomu geðheilsuteymis fanga á vegum heilsugæslu höfuðborgarsvæðisins sem tók til starfa árið 2020 og samanstendur m.a. af geðlækni, sálfræðingum og hjúkrunarfræðingum sem starfa í öllum fangelsum. Auk þess hafa sjálfboðaliðar verið með jóga, aðra líkamsrækt og hugleiðslu fyrir konur. Vinna og afþreying hefur aukist frá fyrri árum, aukin áhersla er á verkefni innan fangelsa auk þess sem stofnuð hefur verið sölusíða fangelsa þar sem varningur, búinn til af föngum, er seldur.

Málsgrein 48

135. Ekki hefur verið brugðist sérstaklega við tilmælum nefndarinnar.

Málsgrein 50

136. Ekki hefur verið brugðist sérstaklega við tilmælum nefndarinnar.

Málsgrein 53

137. Ekki hefur verið brugðist sérstaklega við tilmælum nefndarinnar.

Málsgrein 54

138. Sjá umfjöllun undir kafla II. E.

IV. Ráðstafanir til innleiðingar einstökum ákvæðum sammingsins

A. Greinar 1 og 2

139. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreina 10, 12 (b) og 16 (b) úr síðustu tilmælum nefndarinnar.
140. Með lögum nr. 150/2020 um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna og lögum nr. 151/2020 um stjórnslu jafnréttismála hefur íslensk jafnréttislöggjöf verið gerð skýrari og heildstæðari.
141. Með gildistöku laga nr. 150/2020 urðu ýmsar breytingar á skilgreiningu mismununar á grundvelli kyns:
- (a) Í ljósi laga nr. 80/2019 um kynrænt sjálfræði, sem heimila hlutlausu kynskráningu, var horfið frá tvíhyggjulegu orðalagi skilgreiningar beinnar og óbeinnar mismununar sem tekur nú til einstaklinga með hlutlausu kynskráningu til viðbótar við konur og karla.
 - (b) Til að stuðla að auknu jafnrétti og auka réttarvernd þess fólks sem er í hvað viðkvæmasti stöðu er fjölþætt mismunun nú sérstaklega óheimil, þ.e. þegar einstaklingi er mismunað á grundvelli fleiri en einnar mismununarbreytu laga nr. 150/2020, laga nr. 85/2018 og laga nr. 86/2018, hvort sem hún er samtvinnuð eða tvöföld/margföld.
 - (c) Þar sem fyrra orðalag skilgreininga kynbundinnar og kynferðislegrar áreitni þótti m.a. setja ábyrgð á þolendur frekar en gerendur voru orðin „í óþökk“ felld brott.
142. Þá hefur tilskipun 2004/113/EB verið innleidd frá skilum síðustu skýrslu og mismunun í tengslum við vörukaup og þjónustu verið gerð óheimil.
143. Í lögum nr. 151/2020 er fjallað um stjórnslu jafnréttismála þvert á lög nr. 150/2020, lög nr. 85/2018 og lög nr. 86/2018. Með þeim er gerð skýrari grein fyrir hlutverki Jafnréttisstofu og kærunefndar jafnréttismála og þannig tryggð betri heildaryfirsýn, aukin skilvirkni og auknir möguleikar á því að taka á fjölþættri mismunun:
- (a) Skerpt er á hlutverki Jafnréttisstofu og eftirlitshlutverk stofnunarinnar skýrt, þá sérstaklega hvað varðar álagningu dagsekta, auk þess sem stofnunin hefur skýrari heimildir en áður til að fjalla um fjölþætta mismunun.
 - (b) Gerð er krafa um sérþekkingu tveggja af þremur nefndarmönnum kærunefndar jafnréttismála á sviði jafnréttismála í stað eins, annars á kynjajafnrétti og hins á jafnrétti í viðtækari merkingu.
 - (c) Kærunefnd jafnréttismála er veitt skýr heimild til að beina fyrirmælum til hins brotlega um að gera tilteknar ráðstafanir til að bæta úr þegar það á við og Jafnréttisstofu þar með betur gert kleift að fylgja úrskurðum nefndarinnar eftir.
 - (d) Kærunefnd jafnréttismála skal skila ráðherra skýrslu um störf sín, helstu niðurstöður og leiðbeinandi reglur sem leiða má af úrskurðum nefndarinnar, m.a. í því augnamiði að auka gagnsæi og auðvelda fólki að fylgjast með framkvæmd og túlkun þeirra laga sem heyra undir nefndina.
144. Á undanförunum fimm árum hafa fjárveitingar til Jafnréttisstofu að meðaltali hækkað um tæp 8% milli ára. Þar starfa átta starfsmenn, fimm konur og þrjú karlar.
145. Í kærunefnd jafnréttismála sitja tvær konur og einn karl en varamenn eru ein kona og tveir karlar. Nefndin er sjálfstæð í störfum sínum og óháð öðrum stjórnvöldum. Skrifstofa jafnréttismála í forsætisráðuneytinu þjónustar nefndina með skráningu mála í málaskrá, útsendingu gagna, ritarastörf og annað sem tengist umsýslu nefndarinnar.

146. Á árabílinu 2015–2020 bárust kæruneftnd jafnréttismála 58 kærur vegna meintra brota á lögum um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna, þar af 28 frá konum og 24 frá körlum. Meðalmálsferðartími var tæpir fjórir mánuðir. Árin 2015–2019 var fjöldi kæra á bilinu 6–10 á ári en á árinu 2020 voru kærur alls 21. Fjörutíu kærur á öllu tímabilinu vörðuðu ráðningar í störf eða skipanir í embætti, tvær vörðuðu uppsagnir og starfslok, níu launakjör og sjö önnur málefni. Í tíu ráðningarmálum úrskurðaði nefndin að um mismunun gegn konu væri að ræða og í átta tilvikum að svo væri ekki. Í fjórum launamálum úrskurðaði nefndin að konu hefði verið mismunað en aldrei að svo væri ekki og í öðrum málum úrskurðaði nefndin í einu tilviki að um mismunun gegn konu væri að ræða en í þremur tilvikum að svo væri ekki. Alls níu kærur var vísað frá sökum þess að þær féllu utan valdsviðs nefndarinnar eða bárust að liðnum kærufresti. Á tímabilinu var ein kæra afturkölluð og einni kæru vísað frá í málum þar sem kona var kærandi.

B. Grein 3

147. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreina 12 (a og c), 14 og 16 (a) úr síðustu tilmælum nefndarinnar.
148. Í lögum nr. 150/2020 er gert ráð fyrir að tillaga til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í kynjajafnréttismálum sé lögð fyrir Alþingi á fjögurra ára fresti í stað innan árs frá alþingiskosningum og þannig tryggt að hún sé lögð fyrir Alþingi reglulega. Mat á stöðu og árangri verkefna í framkvæmdaáætlun kemur fram í skýrslu ráðherra sem skal fylgja með þingsályktunartillögu um framkvæmdaáætlun í kynjajafnréttismálum.
149. Frá skilum síðustu skýrslu hafa tvær framkvæmdaáætlanir í jafnréttismálum verið samþykktar, fyrir árin 2016–2019 og 2020–2023, en fjárveitingar til áætlunarinnar hafa að meðaltali aukist um 15% milli ára undanfarin fimm ár.
150. Forsætisráðuneytið hefur útbúið sérstakt mælaborð á vef Stjórnarráðsins þar sem stöðu og framvindu aðgerða framkvæmdaáætlunarinnar fyrir árin 2020–2023 er fylgt eftir á myndrænan hátt auk þess sem hægt er að lesa nánar um stöðu hvernar aðgerðar. Samkvæmt síðustu uppfærslu í apríl 2021 er 16% aðgerða lokið, 61% komið vel á veg og vinna að 23% aðgerða hafin. Ekkert verkefni er enn á byrjunarstigi. Öll ráðuneyti eiga aðild að áætluninni og bera ábyrgð á framkvæmd tiltekinna verkefna.
151. Með lögum nr. 150/2020 var horfið frá þeirri tilhögun að ráðherra skyldi boða til Jafnréttisþings innan árs frá alþingiskosningum, til að tryggja að þingið sé haldið með reglubundnum hætti. Nú skal boða það á tveggja ára fresti, óháð kosningum. Frá skilum síðustu skýrslu hafa verið haldin tvö Jafnréttisþing, árið 2018 um útvíkkun jafnréttishugtaksins og árið 2020 um samspil jafnréttis- og umhverfismála í tengslum við heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna.
152. Árið 2015 stofnaði Alþingi, í tilefni af hundrað ára kosningarréttarafmæli íslenskra kvenna, Jafnréttissjóð Íslands. Hundrað milljónum var úthlutað úr sjóðnum árlega árin 2016–2020 til rannsókna og verkefna sem hafa það að markmiði að efla jafnrétti kynjanna. Á árinu 2021 úthlutaði sjóðurinn 25 milljónum króna en eftir það verður úthlutað annað hvert ár, alls sextíu milljónum króna á árinu 2023 og 2025.
153. Þriðja landsáætlun Íslands vegna ályktunar 1325 um konur, frið og öryggi tekur til árana 2018–2022. Í henni er lögð áhersla á víðtæka samhæfingu og fræðslu til þeirra aðila innanlands sem gegna lykilhlutverki varðandi öryggi kvenna, m.a. hvað varðar konur í viðkvæmri stöðu, mansal, flóttakonur og umsækjendur um alþjóðlega vernd.

154. Gerðir hafa verið ýmsir samningar með það að markmiði að efla og þróa samstarf og samvinnu stjórnvalda við félagasamtök sem vinna að jafnréttis- og mannréttindamálum, t.a.m.:
- (a) Samstarfssamningur við Samtökin '78 þar sem þeim eru greiddar 20 milljónir króna fyrir að standa fyrir fræðslu, þjónustu og ráðgjöf varðandi málefni hinsegin fólks.
 - (b) Samstarfssamningur við Kvenréttindafélag Íslands, þar sem því eru greiddar 10 milljónir króna fyrir að standa fyrir ráðgjöf, fræðslu, námskeiðahaldi og upplýsingagjöf um jafnrétti kynja á innlendum og erlendum vettvangi.

C. Grein 4

155. Samkvæmt lögum nr. 151/2020 um stjórnvöld um jafnréttismála skal Jafnréttisstofa koma á framfæri við ráðherra og önnur stjórnvöld ábendingum og tillögum um sértækar aðgerðir á sviði jafnréttismála.
156. Þótt lög nr. 150/2020 mæli fyrir um jafnrétti kvenna, karla og fólks með hlutlausu kynskráningu eru ákvæði þeirra, sem byggjast á því að fjöldi kvenna og karla á hverjum tíma sé svipaður og miða að því að jafna þátttökumöguleika og áhrif þessara tveggja hópa í samfélaginu óbreytt frá fyrri lögum þótt leitast sé við að tryggja stöðu einstaklinga með hlutlausu kynskráningu með sérstökum ákvæðum. Sem dæmi var gerð breyting á ákvæði laganna um þátttöku í nefndum, ráðum og stjórnnum á vegum hins opinbera í tengslum við fólk með hlutlausu kynskráningu. Áfram er mælt fyrir um að gætt skuli að því að hlutfall kvenna og karla sé sem jafnast og ekki minna en 40% þegar um fleiri en þrjá fulltrúa er að ræða. Til þess að gæta að stöðu fólks með hlutlausu kynskráningu er nú kveðið á um að jafnt hlutfall kvenna og karla skuli ekki koma í veg fyrir tilnefningu og skipun fólks með hlutlausu kynskráningu en hlutfall kvenna skuli þó aldrei vera minna en 40%, enda þurfi ætíð að gæta að því að skerða ekki þátttökumöguleika kvenna að ákvörðunartöku.

D. Grein 5

157. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreina 18, 20 (a–d) 22 (a–c), 44 (a og c) og 46 (d) úr síðustu tilmælum nefndarinnar.
158. Íslensk stjórnvöld hafa lagt mikla áherslu á að vinna gegn kynbundnu ofbeldi frá skilum síðustu skýrslu og er því erfitt að gefa tæmandi yfirlit yfir allar aðgerðir þeirra.
159. Vert er að nefna tvær breytingar á réttarumhverfi kynbundins ofbeldis, til viðbótar við þær sem lýst er í kafla III:
- (a) Hugtakið samþykki varð útgangspunktur skilgreiningar nauðgunarhugtaksins í 194. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 árið 2018 og telst nauðgun því hafa átt sér stað ef samþykki hefur ekki verið tjáð af frjálsum vilja.
 - (b) Málsmeðferð nálgunarbanna var einfölduð árið 2019 með breytingum á lögum nr. 85/2011, um nálgunarbann og brottvísun af heimili, og réttarstaða brotþola, einkum heimilisofbeldis, þar með styrkt.
 - (c) Ríkissaksóknari setti árið 2018 fyrirmæli um meðferð kynferðisbrotamála þegar sakborningur og/eða brotþoli er með fötlun vegna mikilvægis þess að rannsókn sé aðlöguð að hverju máli fyrir sig með það í huga að fatlað fólk er margbreytilegur hópur og þarfir hvers og eins mismunandi.
160. Áætlun fyrir árin 2019–2022 um aðgerðir gegn ofbeldi og afleiðingum þess var unnin af samráðshópi fjögurra ráðuneyta í samráði við lykilfólk frá öllum svæðum landsins. Verkefni hennar eru þrjúþætt: að stuðla að vakningu um ofbeldi og afleiðingar þess með forvörnum og fræðslu, að bæta verklag og

málsmeðferð innan réttarvörslukerfisins og að efla stuðning við þolendur. Ráðuneytin sem eiga aðild að aðgerðaáætluninni bera ábyrgð á framkvæmd hennar.

161. Stýrihópur fimm ráðuneyta um heildstæðar úrbætur að því er varðar kynferðislegt ofbeldi var skipaður af forsætisráðherra í mars 2018 og var m.a. ætlað að gera tillögur um lagabreytingar með það að markmiði að styrkja stöðu brotþola um land allt. Í því skyni vann réttarfélagfræðingur greinargerð þar sem fram koma fimmtán tillögur. Embætti Ríkissaksóknara og embætti Ríkislögreglustjóra hafa þegar brugðist við hluta þeirra:
- (a) Samkvæmt fyrirmælum nr. 1/2020 um tilkynningar til brotþola og réttargæslumanna ber ákærvaldi að sjá til þess að brotþolar kynferðisbrota og réttargæslumenn séu upplýstir um stöðu mála og afgreiðslu þess auk þess þegar sakborningur er settur í gæsluvarðhald, þegar hann losnar og þegar sýknudómum er áfrýjað.
 - (b) Það verklag hefur verið tekið upp hjá öllum embættum lögreglustjóra utan höfuðborgarsvæðisins að kynna þolendum kynferðisbrota niðurfellingu máls þeirra á ákærvaldsstigi á fundi með fulltrúa ákærvalds og réttargæslumanni en héraðssaksóknari sér um slíkar tilkynningar á höfuðborgarsvæðinu.
162. Með hliðsjón af öðrum tillögum úr greinargerðinni hefur verið unnið frumvarp til breytinga á lögum um meðferð sakamála nr. 88/2008 þar sem er m.a. leitast við að bæta réttarstöðu brotþola í kynferðisbrotamálum, þ. á m. brotþola með fötlun. Frumvarpið var unnið í dómsmálaráðuneytinu og er tilbúið til framlagningar. Í frumvarpinu eru eftirfarandi tillögur:
- (a) Lögregla hafi aukna upplýsingaskyldu til brotþola og réttargæslumaður hafi að meginstefnu aðgang að gögnum máls sem varða brotþola í stað gagna sem aðeins varða þátt brotþola.
 - (b) Brotþoli geti komið að bótakröfu á áfrýjunarstigi þótt ákærði hafi verið sýknaður í héraði.
 - (c) Brotþoli geti notið aðstoðar réttargæslumanns við skýrslutöku fyrir Landsrétti þótt krafa hans sé ekki þar til meðferðar.
 - (d) Dómari geti í vissum tilvikum ákveðið að skýrsla af brotþola með fötlun verði tekin í sérútbúnu húsnæði og kvatt til kunnáttumann sér til aðstoðar við skýrslutöku.
 - (e) Vitni með fötlun verði heimilt að hafa með sér hæfan stuðningsaðila við skýrslutöku, t.a.m. réttindagæslumann fatlaðs fólks, hvort heldur sem er hjá lögreglu eða fyrir dómi.
163. Stýrihópnum um heildstæðar úrbætur að því er varðar kynferðislegt ofbeldi var jafnframt falið að vinna að heildarendurskoðun á forvörnum og fræðslu í menntakerfinu og samfélaginu öllu með það að markmiði að útrýma kynbundnu ofbeldi. Á grunni þeirrar vinnu samþykkti Alþingi á árinu 2020 þingsályktun um forvarnir meðal barna og ungmenna gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og áreitni, ásamt fullfjármagnaðri áætlun um aðgerðir fyrir árin 2021–2025. Með áætluninni eru í fyrsta sinn settar fram heildstæðar úrbætur sem byggja á forvörnum og fræðslu samþættri kennslu og æskulýðs- og tómtundastarfi á öllum skólastigum, í víðtæku samráði við stofnanir, fræðafólk og félagasamtök sem koma að forvarna- og fræðslumálum. Sérstakur stýrihópur leiddur af forsætisráðuneytinu hefur það hlutverk að fylgja 26 aðgerðum áætlunarinnar eftir og samhæfa störf. Skrifstofa jafnréttismála mun birta stöðu verkefna í mælaborði fyrst í október 2021 og uppfæra reglulega í kjölfarið.

164. Á árinu 2020 var 55 milljónum króna varið í styrki til félagasamtaka sem sinna viðkvæmum hópum til að bregðast við auknu álagi og styðja við skjólstaðinga sína almennt vegna afleiðinga COVID-19. Þá hafa verið veittir styrkir til eftirtalinna verkefna:
- (a) Vitundarvakning um heimilisofbeldi – „Þú átt von“ – sem gerði úrræði sýnileg á samfélagsmiðlum, jók fræðslu og kom upplýsingum á framfæri víða í samfélaginu með áherslu á að sýna þolendum ofbeldis að það er von um betra líf.
 - (b) Úrbætur innan lögreglu, ákærvalds og dómsvalds, fræðsla og forvarnir fyrir ólíka aldurshópa og aðstoð við að koma málum brotaþola stafræns ofbeldis í skýran farveg.
 - (c) Aðgerðir Ríkislögreglustjóra sem ætlað er að koma í veg fyrir ítrekuð brot í heimilisofbeldismálum og ofbeldi gegn börnum í því augnamiði að stöðva áframhaldandi brotahegðun gerenda og tryggja öryggi barna í ofbeldismálum sem og hvetja gerendur til að leita sér aðstoðar sérfræðings í meðferð/endurhæfingu til að stöðva ofbeldishegðunina.
 - (d) Vefútfærsla á hugrænni úrvinnslumeðferð við áföllum í samvinnu sálfræðiþjónustu geðdeildar Landspítala, Miðstöðvar rafrænna heilbrigðislausna hjá Embætti landlæknis og Þróunarmiðstöðvar íslenskrar heilsugæslu.
 - (e) Efling fræðslu um foreldrafærni sem stendur öllum foreldrum til boða fyrir fæðingu barns og fyrstu þúsund daga lífs þess í gegnum heilsuvera.is, með áherslu á að efla færni foreldra og draga þannig úr líkum á vanrækslu, misnotkun og ofbeldi gegn börnum, þá sérstaklega börnum í viðkvæmri stöðu.
 - (f) Gerð rafræns verkferils vegna heimilisofbeldis í Heilsuveru til þess að bæta verkferla og viðbrögð heilbrigðisstarfsfólks við einkennum heimilisofbeldis.
 - (g) Greining á því hvernig skrá megi ofbeldi gegn fólki með fötlun við skráningu mála í lögreglukerfinu, án þess að brjóta gegn persónuvernd viðkomandi, svo vinna megi greiningar á tilkynningum um ofbeldi gegn fólki með fötlun.
 - (h) Jafningjanámskeið fyrir fatlað fólk með það að markmiði að auka réttarvitund, sjálfsskilning og líkamsvirðingu og áherslu á misrétti og ólíkar birtingarmyndir ofbeldis og hvernig sé hægt að leita sér aðstoðar telji þátttakendur sig hafa orðið fyrir ofbeldi eða að á rétti sínum hafi verið brotið.
 - (i) Fagleg ráðgjöf til frjálsra félagasamtaka bæði innan hagsmunasamtaka fólks með fötlun og þeirra sem sinna þjónustu vegna ofbeldis í formi yfirlesturs gagna, samráðs við fagfólk og ráðgjöf varðandi stefnumótun vegna ofbeldis gegn fólki með fötlun til að stuðla að því að fólk með fötlun sé upplýst um núverandi þjónustuúrræði og að þjónustuúrræði vegna ofbeldis verði aðgengilegri fólki með fötlun.
 - (j) Forvarnanámskeið gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og áreitni fyrir ungmenni á aldrinum 15-20 ára með frávik í taugaþroska sem byggist á að kenna ungmennum leiðir til að hlúa að eigin kynheilbrigði, sjálfsmynd og mörkum í samskiptum sem og til að þekkja birtingarmyndir ofbeldis, úrræði og stuðning fyrir þá sem fyrir því verða.
165. Frá skilum síðustu skýrslu hafa verið haldin námskeið á vegum dómstólasýslunnar fyrir dómara um nauðgun samkvæmt 194. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.
166. Þá hafa ýmsar aðrar ráðstafanir verið gerðar til innleiðingar 5. gr. sammingsins, t.a.m.:

- (a) Jafnréttisstofa stóð fyrir verkefninu Byggjum brýr, brjótum múra þar sem þverfagleg samvinna í heimilisofbeldismálum var styrkt með tengslamyndun og fræðslu, með sérstakri áherslu á þá jaðarhópa sem eru í mestri hættu á að verða fyrir heimilisofbeldi.
- (b) Ríkissaksóknari hefur sett fyrirmæli, nr. 4/2017, þar sem því er beint til allra lögreglustjóra og héraðsaksóknara að nauðgunarmál skuli vera í sérstökum forgangi sem og mál sem varða ofbeldi gagnvart börnum, ofbeldi í nánnum samböndum og mál þar sem gerendur eru börn.
- (c) Reykjavíkurborg var styrkt um 85 milljónir króna til að fjármagna tímabundið húsnæði fyrir heimilisláust fólk með fjölpættan vanda, þ.m.t. húsnæði fyrir konur sem sætt hafa ofbeldi.
- (d) Í samræmi við framkvæmdaáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2016–2019 var tólf milljónum króna varið ár hvert í meðferðarræði fyrir einstaklinga sem beita ofbeldi í nánnum samböndum.
- (e) Á formennskuári Íslands í Norrænu ráðherranefndinni árið 2019 var m.a. haldin alþjóðleg ráðstefna um #metoo með yfir 800 þátttakendum.
- (f) Ríkisstjórnin veitti fimmtán milljónum króna til alþjóðlegrar ráðstefnu samtaka sem berjast gegn kynferðislegu og kynbundnu ofbeldi og áreitni sem fór fram 16.–18. ágúst 2021 á Íslandi.

E. Grein 6

- 167. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreina 24 (a–e) úr síðustu tilmælum nefndarinnar.
- 168. Þolendur mansals, sem eiga á hættu að verða fyrir ofsóknum við endurkomu til heimalands ef ástæður ofsóknanna má rekja til þess að um þolendur mansals er að ræða, teljast flóttamenn samkvæmt nýjum lögum nr. 80/2016 um útlendinga. Starfsmaður Útlendingastofnunar hefur farið á námskeiðið „Train the trainer“ hjá EASO í mansalsmálum. Auk þess hefur stofnunin útbúið:
 - (a) Verklagsreglur fyrir starfsfólk til að bera kennsl á hugsanleg fórnarlömb mansals og tryggja að viðkomandi fái upplýsingar um réttarstöðu sína og þá aðstoð sem í boði er.
 - (b) Handbók fyrir starfsfólk um hvernig haga beri viðtölum við hugsanlega þolendur mansals og viðbrögð bæði fyrir viðkomandi starfsmann og þolanda.
- 169. Árið 2018 fengu lögregluembætti landsins aukna fjárveitingu til viðbótar stöðugildum rannsóknarlögreglumanna til að efla rannsóknir á vændi og mansali. Flest mál er varða mansal í kynferðislegum tilgangi hafa komið upp í umdæmum lögreglustjórans á höfuðborgarsvæðinu og Norðurlandi eystra en á báðum stöðum hefur fjárveitingin nýst vel. Auk þess hefur lögreglustjórinn á höfuðborgarsvæðinu framkvæmt reglulegar frumkvæðisrannsóknir á vændiskaupum frá árinu 2018.
- 170. Árið 2018 eru fjórtán mál skráð í lögreglukerfið vegna vændiskaupa, 84 árið 2019, 62 árið 2020 og þrjú árið 2021. Ákært hefur verið í ellefu málum frá árinu 2017 fyrir kaup á vændi en flest þeirra brota enda með greiðslu sektar til lögreglustjóra og fara því sjaldnast áfram í ákærumeðferð.
- 171. Samtals ellefu mál hafa verið skráð í lögreglukerfið frá árinu 2018 er varða það að stuðla að því að aðrir hafi samræði eða kynferðismök gegn greiðslu og átta mál frá árinu 2016 er varða atvinnu eða viðurværi af vændi annarra. Ákært var í tveimur þeirra. Tvö mál voru tilkynnt til lögreglustjórans á höfuðborgarsvæðinu á árunum 2020–2021 er vörðuðu kynferðislegt ofbeldi gegn konum í vændi.
- 172. Árið 2018 var haldið námskeið á vegum dómstólasýslunnar fyrir dómara um mansal.

F. Greinar 7 og 8

- 173. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreinar 26 (b) úr síðustu tilmælum nefndarinnar.

174. Hlutfall kvenna sem eiga sæti í og eru skipaðar í nefndir, ráð og stjórnir á vegum ráðuneyta hefur hækkað á undanförunum árum og er nú 51%. Hlutfallið er hæst í heilbrigðisráðuneytinu, 56%, og lægst í samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytinu, 43%.
175. Þrátt fyrir að hlutfall kvenna í sveitarstjórnnum hafi hækkað hafa tölur þó ítrekað sýnt að karlar eru frekar endurkjörnir en konur og rannsóknir sýnt að vinnumenning á sveitarstjórnarstiginu sé mótuð samkvæmt hefðbundnum hugmyndum um leikreglur stjórnmalanna sem eru frekar sniðnar að körlum en konum.
176. Kynjahlutföll innan nefnda og ráða sveitarstjórna eftir sveitarstjórnarkosningar vorið 2018 eru næstum jöfn þegar heildartölur eru skoðaðar en konur eru 51% nefnda- og ráðamanna og karlar 49%. Kynjahalli er þó fyrir hendi, bæði milli sveitarfélaga og innan þeirra. Konur eru t.a.m. í miklum meirihluta í Reykjavík og karlar í miklum meirihluta í Kópavogi. Innan sveitarfélaga er tilhneigingin sú að konur séu fleiri í nefndum á velferðarsviði en karlar fleiri í nefndum á sviði skipulags- og byggingarmála. Sé litið yfir landið í heild eru konur 47–55% aðalfulltrúa nefnda og ráða, 45–61% varafulltrúa og 42–64% formanna, að undanskildum Suðurnesjum, þar sem konur eru 29% formanna.
177. Á árinu 2020 gegndu 26 konur embætti dómara, af 64 dómurum. Við Hæstarétt gegndu þrjár konur embætti dómara af sjö, sex við Landsrétt af fimmtán og sautján við héraðsdómstólana af 42. Sautján konur gegndu starfi aðstoðarmanns dómara af 26 aðstoðarmönnum.
178. Ríkissaksóknari, æðsti handhafi ákærvalds, er kona og varasaksóknari er karl en með þeim starfa tíu saksóknarar, þar af sjö konur. Héraðssaksóknari, næstæðsti handhafi ákærvalds, er karl og varahéraðssaksóknari er kona en af 63 starfsmönnum embættisins eru 36 konur.
179. Stjórnvöld hafa lagt áherslu á jafnréttismál í alþjóðastarfi á undanförunum árum:
- (a) Ísland gegndi formennsku í Norrænu ráðherranefndinni árið 2019 og lagði þar áherslu á ungt fólk, sjálfbæra ferðaþjónustu og lífríki hafsins.
 - (b) Forsætisráðherra Íslands hefur gegnt formennsku í Heimsráði kvenleiðtoga frá 19. febrúar 2020.
 - (c) Ísland leiðir aðgerðabandalag um kynbundið ofbeldi innan átaksverkefnisins Kynslóð jafnréttis á vegum UN Women og er meðal forysturíkja átaksverkefnisins frá 1. júlí 2020.
 - (d) Þann 18. september 2020 var alþjóðlegur jafnlaunadagur haldinn í fyrsta sinn að frumkvæði Íslands og er haldinn í annað sinn 2021 þar sem stjórnvöld standa fyrir innlendum viðburði ásamt því að taka þátt í viðburði á vegum Alþjóðlega jafnlaunabandalagsins (EPIC).
180. Skuldbindingar Íslands innan aðgerðabandalags um kynbundið ofbeldi eiga hvort tveggja við um aðgerðir sem hafa að markmiði að uppræta kynbundið og kynferðislegt ofbeldi og áreitni hér á landi sem og verkefni sem unnin verða fyrir tilstilli alþjóðasamstarfs og í þróunarsamvinnu. Skuldbindingar Íslands eru alls 23 og hafa að markmiði að uppræta kynbundið ofbeldi með auknum forvörnum, bættu samráði um aðgerðir gegn ofbeldi og eflingu þjónustu og stuðningsúrræða við bæði þólandur og gerendur. Lögð verður áhersla á að ná betur til drengja og karla í forvarnastarfi og ráðast í aðgerðir gegn stafrænu kynferðisofbeldi og úrbætur í réttarvörslukerfinu sem fylgi eftir aðgerðum ríkisstjórnarinnar í málaflokknum. Þá munu íslensk stjórnvöld þrefalda kjarnaframlög sín til Mannfjöldasjóðs Sameinuðu þjóðanna (UNFPA) á næstu tveimur árum svo stofnunin hafi aukinn sveigjanleika til að þjónusta þólandur kynferðisofbeldis á átakasvæðum þar sem þörfin er mest hverju sinni sem og auka framlög sín til UN Women um eina milljón bandaríkjadala til næstu tveggja ára.

181. Alþjóðlegi jafnréttisskólinn hefur frá árinu 2020 verið starfræktur undir GRÓ – þekkingarmiðstöð þróunarsamvinnu, sem starfar undir merkjum UNESCO og er hluti af alþjóðlegri þróunarsamvinnu Íslands. Skólinn hefur starfað frá árinu 2009 í Háskóla Íslands með það að markmiði að veita sérfræðingum frá þróunarlöndum, átakasvæðum og fyrrverandi átakasvæðum þjálfun á sínu sérsviði og gera þeim betur kleift að vinna að jafnri stöðu kvenna og karla í heimalöndum sínum. Alls hafa 152 nemendur frá 25 löndum lokið diplómanámi á meistarastigi frá upphafi, þar af 123 frá árinu 2014.

G. Grein 9

182. Frá skilum síðustu skýrslu hefur sjálfstæður réttur ríkisfangslausra einstaklinga til alþjóðlegrar verndar verið tryggður, sbr. 39. gr. laga nr. 80/2016 um útlendinga. Auk þess heldur áður ríkisfangslaut barn nú íslenskum ríkisborgararétti sínum komi í ljós eftir fimm ára aldur þess að það sé með erlent ríkisfang, sbr. 2. mgr. 1. gr. laga nr. 100/1952 um íslenskan ríkisborgararétt.
183. Fjöldi umsókna um ríkisborgararétt er nokkuð jafn milli ára og milli kynjanna en athygli vekur að konur sækja frekar um hjá Útlendingastofnun en karlar frekar til Alþingis. Sem dæmi má nefna að árið 2019 sóttu 1182 um ríkisborgararétt, þar af 134 konur og fimmtíu stúlkur en 210 karlar og sjötíu drengir til Alþingis og 328 konur og 79 stúlkur en 236 karlar og 75 drengir til Útlendingastofnunar.

H. Grein 10

184. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreina 28 (a–f) úr síðustu tilmælum nefndarinnar.
185. Með lögum nr. 150/2020 var gerð sú breyting að í stað þess að nemendur skuli á öllum skólastigum hljóta fræðslu um jafnréttismál, líkt og í fyrri lögum nr. 10/2008, skulu nemendur hljóta jafnréttis- og kynjafræðslu við hæfi þar sem m.a. sé kennt um kynjaðar staðalímyndir, kynbundið náms- og starfsval, málefni fatlaðs fólks og hinsegin fólks á öllum skólastigum. Með styrk úr framkvæmdasjóði jafnréttismála árið 2020 býður Kennarasamband Íslands nú grunnskólakennurum upp á hagnýta jafnréttis- og kynjafræðikennslu.
186. Af 29 aðgerðum framkvæmdaáætlunar í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 lúta átta að menntun og íþróttá- og æskulýðsstarfi. Í samræmi við áætlunina vinnur mennta- og menningarmálaráðuneytið að því:
- (a) Að auka fræðslu og þekkingu meðal barna um réttindi sín en í því augnamiði hefur ráðuneytið endurskoðað vef Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna þar sem finna má upplýsingar um réttindi barna fyrir börn, foreldra og kennara auk þess sem ráðuneytið hefur styrkt Unicef til þróunar og innleiðingar réttindaskóla Unicef sem og almennri réttindafræðslu í skóla- og frístundastarfi.
 - (b) Að kanna ástæður brotthvarfs úr skipulögðu íþróttá- og æskulýðsstarfi út frá kyni og öðrum þáttum.
 - (c) Að jafna þátttöku kynjanna í öllum þáttum félagslífs framhaldsskóla, þ.m.t. nemenda af erlendum uppruna og fatlaðra nemenda, í samvinnu við Samband íslenskra framhaldsskólanema og Skólameistarafélag Íslands.
 - (d) Að samstarfsvettvangur jafnréttisfulltrúa háskóla annist m.a. jafnréttisfræðslu innan háskólanna, skoðun staðalímynda í háskólum og árlegan fræðslufund til að efla þekkingu og samstarf vettvangsins.
187. Jafnframt lúta aðgerðir áætlunar fyrir árin 2019–2022 um aðgerðir gegn ofbeldi og afleiðingum þess að menntun og íþróttá- og æskulýðsstarfi. Í samræmi við áætlunina vinnur mennta- og menningarmálaráðuneytið m.a. að því að setja gæðakröfur um fyrirmyndarstarf í íþróttá- og

æskulýðsstarfi með áherslu á jafnrétti, heilbrigð samskipti og menningu þar sem ofbeldi þrífist ekki og öll íþrótta- og æskulýðsfélög hafi fengið vottun um fyrirmyndarstarf árið 2022.

188. Í kjölfar yfirlýsingar íþróttakvenna í tengslum við #metoo, þar sem fram kom að þær sættu sig ekki við þá mismunun, ofbeldi og áreitni sem viðgengist hefði á vettvangi íþrótta til þessa, voru sett lög nr. 45/2019 um samskiptaráðgjafa íþrótta- og æskulýðsstarfs. Lögnum er ætlað að tryggja að íþrótta- og æskulýðsstarf fari fram í öruggu umhverfi og að börn, unglingar og fullorðnir, óháð kyni eða stöðu að öðru leyti, geti stundað íþróttir eða æskulýðsstarf og leitað sér endurgjaldslausrar aðstoðar eða leitað réttar síns vegna atvika og misgerða sem eiga sér stað án þess að þurfa að óttast afleiðingarnar. Samskiptaráðgjafi íþrótta- og æskulýðsstarfs aðstoðar þau samtök eða félög sem undir löginn falla við að setja sér viðbragðsáætlanir sem og einstaklinga sem taka þátt í íþrótta- og æskulýðsstarfi og verða fyrir áreitni eða ofbeldi. Samskiptaráðgjafinn er hlutlaus í störfum sínum, veitir ráðgjöf í samræmi við bestu þekkingu á hverjum tíma og gætir þess að koma fram við þá sem til hans leita af virðingu og tillitssemi.

I. Grein 11

189. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreina 30 (a), (b) og (e), 32 (a) og (b), 34 og 36 úr síðustu tilmælum nefndarinnar.
190. Með lögum nr. 150/2020 voru ákvæði um jafnlaunavottun og jafnlaunastaðfestingu gerð skýrari. Auk þess mæla þau fyrir um að fyrirtæki og stofnanir sem hafi öðlast jafnlaunavottun eða jafnlaunastaðfestingu skuli endurnýja hana á þriggja ára fresti sem og að ráðherra skuli framkvæma mat á árangri jafnlaunavottunar og jafnlaunastaðfestingar á þriggja ára fresti. Áætlað er að heildaráhrif jafnlaunavottunar og jafnlaunastaðfestingar nái til um 1.200 fyrirtækja og stofnana og 150 þúsund starfsmanna, um 75% af vinnuafli landsins.
191. Stjórnvöld gerðu samstarfssamning við Félag kvenna í atvinnulífínu. Félagið fær fimm milljónir greiddar árlega á árunum 2019–2021 fyrir þróun mælitækisins „Jafnvægisvogarinnar“ til að fylgjast með stöðu og þróun kynjajafnréttis í stjórnnum og framkvæmdastjórnnum íslenskra fyrirtækja í því augnamiði að stuðla að auknu kynjajafnrétti í íslensku atvinnulífi og jafnari hlut kvenna í stjórnnum og framkvæmdastjórnnum fyrirtækja.
192. Í samræmi við bráðabirgðaákvæði í lögum nr. 150/2020 skipar ráðherra starfshóp í september 2021 til að fjalla sérstaklega um launagagnsæi og leggja fram mögulegar tillögur til lagabreytinga til að fyrirbyggja að launamun sé viðhaldið með launaleynd á vinnustöðum.
193. Af 29 aðgerðum framkvæmdaáætlunar í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 lúta fimm að vinnumarkaði, m.a. eftirfarandi:
- (a) Hugbúnaður fyrir starfsflokkun og launagreiningar sem auðveldar fyrirtækjum og stofnunum innleiðingu jafnlaunakerfa hefur verið þróaður og forsætisráðuneytið vinnur að því að öll fyrirtæki og stofnanir með fleiri en 25 starfsmenn hafi öðlast jafnlaunavottun eða jafnlaunastaðfestingu fyrir árslok 2022.
 - (b) Hagstofa Íslands vinnur að rannsókn á launamun kynjanna á opinberum og almennum vinnumarkaði fyrir forsætisráðuneytið.
 - (c) Starfshópur ráðuneyta og aðila vinnumarkaðar um endurmat á störfum kvenna vinnur að því að leggja fram tillögur að aðgerðum til að útrýma kynbundnum launamun sem stafar af kynskiptum vinnumarkaði.

194. Á undanförunum árum hefur félags- og barnamálaráðherra úthlutað árlega styrkjum til kvenna sem eru að vinna að viðskiptahugmynd eða þróa verkefni, nú síðast fjörutíu milljónum króna árið 2021.
195. Árið 2015 tók gildi reglugerð um aðgerðir gegn einelti, kynferðislegri áreitni, kynbundinni áreitni og ofbeldi á vinnustöðum. Samkvæmt henni ber atvinnurekendum að setja sér forvarnar- og viðbragðsáætlun sem tekur á kynbundnu ofbeldi og kynbundinni og kynferðislegri áreitni en Vinnueftirlit ríkisins hefur eftirlit með því.
196. Árið 2021 hratt aðgerðateymi gegn ofbeldi af stað verkefni sem lýtur að því að auka fræðslu um heimilisofbeldi og mansal á vegum trúnaðarmanna Alþýðusambandsins og BSRB. Fræðsluefnið verður aðgengilegt almenningi á vefgátt Neyðarlínunnar um ofbeldi.

J. Grein 12

197. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreina 36, 38 og 46 (d) úr síðustu tilmælum nefndarinnar.
198. Í janúar 2021 lauk kortlagningu á heilsufari landsmanna og heilbrigðisþjónustu út frá kynja- og jafnréttissjónarmiðum á vegum heilbrigðisráðuneytisins og eru tillögur að úrbótum sem taka betur mið af ólíkum þörfum kynjanna við heilbrigðisþjónustu komnar í farveg.
199. Árið 2021 ákvað heilbrigðisráðherra í samráði við Heilsugæslu höfuðborgarsvæðisins að ráðast í tilraunaverkefni um sérstaka móttöku fyrir konur innan heilsugæslunnar, þar sem vísbendingar eru um að sértækum heilsufarsvandamálum kvenna sé ekki mætt sem skyldi. Heilsugæslan fékk sextíu milljóna króna viðbótarframlag vegna verkefnisins en þar af fær Þróunarmiðstöð íslenskrar heilsugæslu fimmtán milljónir króna til að tryggja þekkingaröflun á þessu sviði og koma þekkingunni á framfæri á landsvísu. Miðað er við opnun einnar kvennamóttöku innan Heilsugæslu höfuðborgarsvæðisins sem mönnum verði stöðugildum heilbrigðisstarfsfólks sem hefur reynslu og þekkingu á viðfangsefninu, s.s. læknum, hjúkrunarfræðingum og ljósmæðrum. Áhersla verður lögð á að starfsfólkið sé í stakk búíð til að greina þann vanda sem um ræðir og bregðast rétt við, auk þess að hafa aðgengilegar réttar og gagnreyndar upplýsingar fyrir heilbrigðisstarfsfólk, konur og allan almenning.
200. Eftir gildistöku nýrra laga nr. 35/2019 um ófrjósemisaðgerðir er ófrjósemiaðgerð aðeins heimil að ósk einstaklings sem náð hefur átján ára aldri og aðeins heimil á einstaklingum undir átján ára þegar ætla má að frjósemi viðkomandi hafi alvarleg áhrif á líf eða heilsu viðkomandi og skal þá liggja fyrir staðfesting tveggja lækna og samþykki sérstaklega skipaðs lögráðamanns.

K. Grein 13

201. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreina 28 (e) og 40 úr síðustu tilmælum nefndarinnar sem og umfjöllun um innleiðingu 10. gr. samningsins.
202. Árið 2020 fengu allir foreldrar með börn á framfæri greiddan barnabótaauka vegna COVID-19. Þau sem fengu greiddar tekjutengdar barnabætur fengu 42.000 kr. en aðrir 30.000 kr.
203. Byggðastofnun býður lán til reksturs fyrirtækja í a.m.k. 75% eigu kvenna, að hámarki sjötíu milljónir króna.
204. Í samræmi við framkvæmdáætlun í jafnréttismálum fyrir árin 2020–2023 var samkomulag milli eigenda Svanna, lánatryggingasjóðs kvenna, sem veitir lán með lánatryggingum til fyrirtækja í meirihlutaeigu kvenna, endurskoðað árið 2020 og nýtt samkomulag milli forsætisráðherra, atvinnuvega- og nýsköpunarráðherra og borgarstjóra undirritað um áframhaldandi starfsemi til næstu fjögurra ára.

205. Með lögum nr. 150/2020 er nú sérstaklega kveðið á um bann við mismunun á grundvelli kyns á frístundaheimilum og í skipulögðu íþrótt- og æskulýðsstarfi sem og skyldu til að gæta þessa í námi og kennslu, þjálfun, starfsháttum og daglegri umgengni við nemendur og iðkendur.

L. Grein 14

206. Sjá umfjöllun að framan um innleiðingu málsgreina 36 og 46 (d) úr síðustu tilmælum nefndarinnar.
207. Samkvæmt 13. gr. laga nr. 151/2020 um stjórnslu jafnréttismála ber sveitarfélögum að setja sér jafnréttisáætlun við upphaf hvers kjörtímabils sem tekur mið af skyldum sveitarfélaganna samkvæmt lögum nr. 150/2020, lögum nr. 85/2018 og lögum nr. 86/2018. Eftirlit Jafnréttisstofu með gerð jafnréttisáætlana sveitarfélaganna nær til 72 sveitarfélaga. Í árslok 2020 höfðu 62 (86%) skilað umbeðnum gögnum, tvö (3%) voru enn í ferli og innköllun var hætt hjá átta sveitarfélögum (11%) þar sem íbúar voru færri en 150.
208. Jafnréttisstofa hélt opin námskeið um gerð jafnréttisáætlana, kynjasambættingu, lögbundnar skyldur sveitarfélaga o.fl. fyrir starfsfólk sveitarfélaga og skóla á Egilsstöðum, Selfossi, Akureyri og í Ísafjarðabæ.
209. Stofnun stjórnslufræða og stjórnsmála, Rannsóknarsetur um sveitarstjórnarmál og Jafnréttisstofa stóðu fyrir þriggja daga fjarnámskeiði um gerð jafnréttisáætlana sveitarfélaga og kynjasambættingu í desember 2019.

M. Grein 15

210. Ekki hafa verið gerðar sérstakar ráðstafanir til innleiðingar 15. gr. samningsins frá skilum síðustu skýrslu.

N. Grein 16

211. Árið 2016 varð refsivert í íslenskum rétti að neyða annan mann til að ganga í hjúskap eða gangast undir sambærilega vígslu þótt hún hafi ekki gildi að lögum, sbr. 2. mgr. 225. gr. hgl.
212. Árið 2017 ákvað dómsmálaráðherra að stefna að breytingum á hjúskaparlögum nr. 31/1993 og leggja til afnám undanþáguheimildar frá átján ára aldursskilyrði laganna. Vorið 2021 lagði dómsmálaráðherra fram frumvarp til breytinga á hjúskaparlögum þar sem m.a. var lagt til að umrædd undanþáguheimild hjúskaparlaga yrði afnumin. Frumvarpið náði ekki fram að ganga en til stendur að leggja frumvarpið aftur fram á komandi haustþingi 2021. Síðastliðin tíu ár hafa fjórar heimildir til undanþágu verið veittar stúlkum á aldrinum 16–17 ára, en síðasta heimild til undanþágu var veitt árið 2016 og hefur engin umsókn um undanþágu borist síðan.